

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2017–2019**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lenka Kovářová

Motivace a bariéry ve vzdělávání seniorů

Praha 2019

Vedoucí diplomové práce:
prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

**MASTER PART-TIME STUDIES
2017–2019**

DIPLOMA THESIS

Lenka Kovářová

Motivation and Barriers in the Education of Seniors

Prague 2019

The Diploma Thesis Work Supervisor:
prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....
Lenka Kovářová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Viře Prusákové, CSc. za odborné vedení, za aktivní spolupráci a čas, který mi byl věnován v rámci konzultačních hodin.

Anotace

Diplomová práce se ve své teoretické části zabývá motivací ve vzdělávání u seniorů a jejich případnými bariérami v jejich vzdělávání. Práce je rozdělena na teoretickou část a empirické šetření. Teoretická část je věnována objasnění a vymezení základních pojmů. Osvětluje pojmy stáří, andragogika, gerontagogika, zaměřuje se na problematiku a funkce celoživotního vzdělávání. Zabývá se motivací a bariérami ve vzdělávání seniorů. V empirické části jsou prezentovány výsledky kvalitativního výzkumu, který se týká výše uvedených témat.

Klíčová slova

Andragogika, bariéry, celoživotní učení, celoživotní vzdělávání, gerontagogika, motivace, pedagog, senior, stáří.

Annotation

The diploma thesis deals with motivation in education of seniors and their possible barriers in their education. The thesis is divided into theoretical part and empirical investigation. The theoretical part is devoted to clarification and definition of basic terms. It illuminates the concepts of old age, andragogy, gerontagogy, and focuses on issues and functions of lifelong learning. It deals with motivation and barriers in education of seniors. The empirical part presents the results of qualitative research concerning the above-mentioned topics.

Keywords

Andragogy, barriers, gerontagogy, lifelong education, lifelong learning, motivation, old age, pedagogue, senior.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 SENIOR A ASPEKTY STÁŘÍ.....	11
1.1 Vymezení základních pojmů	11
1.1.1 Senior.....	11
1.1.2 Andragogika, gerontologie	12
1.1.3 Pedagog	12
1.2 Aspekty stáří.....	13
2 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	16
2.1 Celoživotní vzdělávání versus celoživotní učení	16
2.2 Druhy celoživotního učení	18
2.3 Základní etapy celoživotního učení.....	19
2.4 Vzdělávání dospělých a Gerontopedagogika	20
2.4.1 Druhy vzdělávání seniorů.....	21
2.4.2 Gerontopedagogika	22
2.5 Historické vzdělávání seniorů	23
2.6 Metody a možnosti vzdělávání seniorů v České republice	25
3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	29
3.1 Motivace seniorů ke vzdělávání	29
3.2 Bariéry vzdělávání seniorů.....	34
3.2.1 Nedostatečná podpora veřejnosti.....	34
3.2.2 Situační bariéry.....	35
3.2.3 Institucionální bariéry.....	36
3.2.4 Vnitřní bariéry	37
3.2.5 Další typy vzdělávání	38
4 METODOLOGICKÁ EMPIRICKÁ ČÁST	40
4.1 Cíle výzkumného šetření	40
4.2 Dílčí úkoly	40
4.3 Stanovení výzkumných předpokladů	41
4.4 Metody výzkumu a charakteristika výzkumného nástroje	41
4.5 Analýza možností realizace vzdělávání seniorů v místě šetření	42

4.5.1 Akademie třetího věku	42
4.5.2 Kurzy organizované nad rámec tříletého studia	44
4.5.3 Kurzy pořádané organizacemi pro seniory	44
4.5.4 Přednášky pro veřejnost	45
4.6 Analýza získaných dat	45
4.7 Ověření výzkumných předpokladů	76
4.8 Interpretace výsledků	77
ZÁVĚR	80
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	82
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK	85
SEZNAM PŘÍLOH.....	87

ÚVOD

Vzdělávání seniorů představuje rozvíjející se oblast pedagogiky, která vzbuzuje zájem nejen u členů akademické obce, ale též v rámci široké veřejnosti. Vzrůstající počet občanů starších šedesáti let, kteří disponují dostatkem fyzických, psychických i materiálních sil, postupně mění nabídku volnočasových aktivit pro tuto věkovou skupinu. Do této nabídky se řadí také vzdělávání. Specifikum věkové skupiny seniorů spočívá v menším důrazu na rozvoj profesních kompetencí, a jejich zájem se obrací spíše k rozvoji zájmových oblastí či vlastní osobnosti. Organizace zabývající se vzděláváním se proto snaží zjistit, jaké jsou požadavky a očekávání seniorů od vzdělávacích aktivit, a následně vytváří takový typ nabídky, která by dokázala tuto věkovou skupinu oslovit.

Pro oslovení správné skupiny občanů je však nezbytné vymezit, kteří jedinci do této skupiny mohou být zařazeni. Dle mezinárodní klasifikace, která je využívána také v této práci, je senior charakterizován především z hlediska věku. Některé vzdělávací instituce nabízejí zvýhodněné kurzy již občanům od 55 let věku, jiné se soustředí na občany starší 60 let. Část vzdělávacích aktivit je cílena na seniory, kterým nebylo dovoleno studovat v jejich mládí, a proto jim univerzity nabízejí vyšší formu studia v pozdějším věku. Motivace seniorů ke vzdělávání však jsou mnohem pestřejší, vliv na výběr volnočasové či vzdělávací aktivity mají nejen cíle a touhy jednotlivce, ale také například jeho časové možnosti či dostupnost vybraných aktivit.

Následující práce je zaměřena na zjištění motivačních faktorů, které spoluurčují výběr vhodné vzdělávací aktivity, a na možné bariéry, které seniorům v absolvování vzdělávací aktivity mohou bránit. V současné době jsou nabízeny široké možnosti trávení volného času, senioři mohou cestovat, zkoušet nové sportovní aktivity, trávit čas s rodinou či přáteli, nebo se věnovat wellness aktivitám. Účast na vzdělávacích aktivitách však může výrazně napomoci zpomalit úpadek v oblasti kognitivních funkcí, a zároveň pomoci starším lidem pochopit vztahy a příčiny neustále se měnícího světa okolo nich. Některé formy vzdělávacích aktivit také nabízejí prostor k setkání mladé a starší generace, v němž může dojít k zajímavému střetávání různých přístupů a názorů na životní situace. Senioři tak mohou získat nejen nové poznatky a náměty od lektora, který danou vzdělávací aktivitu vede, ale též od ostatních účastníků aktivity, kteří s sebou přinášejí nové možnosti přístupu a pochopení souvislostí.

Protože cíl této práce spočívá ve vymezení motivace seniorů k účasti na vzdělávacích aktivitách a rozpoznání možných bariér ve vzdělávání seniorů, je nejprve nezbytné charakterizovat teoretická východiska této problematiky. Vymezení základních pojmů v oblasti rozdělení seniorského věku vychází z analýzy dostupných odborných zdrojů od Haškovcové, Klevetové a Dlabalové či Mühlpachra, kteří se touto problematikou zabývají. Důraz je kladen především na vymezení specifické problematiky stáří, která může ovlivnit proces vzdělávání. Jsou zde vymezeny také jednotlivé etapy celoživotního vzdělávání a upřesněn rozdíl mezi vzdělávacím procesem a učením. Zde bylo čerpáno především z odborných internetových dokumentů Národního ústavu pro vzdělávání. Pozornost je věnována také stručnému historickému přehledu vzdělávání dospělých a seniorů a uvedení současných možností vzdělávání, které se seniorům v rámci České republiky nabízejí.

Následující kapitola je zaměřena na specifika vzdělávání seniorů. Podstatná část obsahuje vymezení motivačních prvků, které mohou přispět k rozhodování seniorů o volbě vzdělávacích aktivit, přičemž čerpáno je především z knih Klevetové a Dlabalové, Plamínka či Ondrákové. Posledně jmenovaní autoři také uvádějí přehled obvyklých překážek, které seniorům brání v započetí či dokončení vzdělávacích aktivit. Zde je nezbytné odlišit různý původ těchto překážek, neboť poté mohou být překážky snáze odstraněny.

Třetí kapitola je zaměřena na vyhodnocení kvantitativního výzkumu, který je zaměřen na seniory vzdělávající se v rámci Českých Budějovic a okolí. Pomocí dotazníkového šetření je zjišťováno, o jaké druhy vzdělávacích aktivit se respondenti zajímají, jaké motivační prvky jim pomáhají rozhodnout se pro určitou aktivitu i jaké bariéry jim naopak v účasti na aktivitách brání. Zjištěné výsledky jsou zpracovány pomocí tabulkových a grafických prvků, které umožní snazší orientaci v získaných informacích. Součástí analýzy výsledků je taktéž slovní zhodnocení vzájemných vztahů mezi vybranými proměnnými (věk, bydliště, dosažené vzdělání) a zjištěnými motivačními prvky a bariérami. Zjištěné výsledky mohou napomoci nejen samotným respondentům ke snazšímu rozpoznání překážek a k podpoře motivace, ale mohou posloužit také vzdělávacím institucím upravit svou nabídku dle požadavků seniorů. V neposlední řadě mohou být výsledky využity dalšími akademickými či odbornými pracovníky, kteří se touto problematikou zabývají.

1 SENIOR A ASPEKTY STÁŘÍ

1.1 Vymezení základních pojmů

1.1.1 Senior

Seniorský věk má, stejně jako každý jiný věk, svá specifika a jedinečnosti. Nicméně období stáří je všeobecně chápáno spíše negativně a s obavami. Není snadné vymezit, kdo je to senior, zejména proto, že v cizojazyčné literatuře se používá výraz „elderly“ nebo „older people“, což může různou konotaci. Nejčastěji se senior vymezuje svým věkem. Například EUROSTAT vymezuje seniora jako osobu, která dosáhla 65 let a více.¹

Obvykle lze stáří rozdělit následujícím způsobem:²

- 60–74 let (rané stáří);
- 75–89 let (pravé stáří);
- 90 a více let (dlouhověkost).

Každá etapa stáří může probíhat různým způsobem. Může se jednat o stárnutí fyziologické, které probíhá přirozenou cestou, jedná se o zákonitý vývoj ontogeneze. Stárnutí však může být také patologické, které se může projevat jako stárnutí předčasné či extrémně rychlé, nebo stárnutí úspěšné, kdy fyzický a funkční stav seniora je lepší než obvyklý průměr.³ Ne vždy lze ontogenické změny přičítat pouze stáří, avšak právě v období stáří k nim zákonitě dochází.

¹ ONDRÁKOVÁ, J. a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Praha: Nakl. Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3, s. 13–14.

² HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha: HBT, 2010. ISBN 978-80-8710-919-9, s. 32.

³ MALÍKOVÁ, 2011; In: BENEŠOVÁ, D. *Gerontagogika*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6, s. 26.

1.1.2 Andragogika, gerontologie

Tuto vědní disciplínu lze charakterizovat jako vědeckou disciplínu „zabývající se veškerými procesy a souvislostmi s učením a vzděláváním dospělých. Objektem současné andragogiky je dospělý jedinec (biologicky, psychicky, sociálně a ekonomicky zralý); předmětem je celková edukační realita dospělých. Významnou část andragogiky tvoří sociální oblast (sociální andragogika a další vědní disciplíny.“⁴ V rámci oboru se vyrovnává s nezávislými dospělými studenty, kteří mají své vlastní edukační cíle týkající se nějakého specifického problému či úkolu. Senioři na rozdíl od dospělých nemusí být úplně nezávislí, dokonce nemusí mít ani vlastní vzdělávací cíle či přímou motivaci ke vzdělávání. Špatenková a Smékalová proto navrhuje, aby byl vždy v souvislosti se vzděláváním seniorů používán pojem gerontagogika, který jednoznačně upozorňuje na specifika edukace starších osob. Při tvorbě vzdělávacích aktivit musí být zohledněno několik skutečností: senioři se mohou obávat návratu do vzdělávacího procesu, nemají dostatek vnějších pobídek, a mohou snáze ztrácet motivaci.⁵

Benešová v souvislosti se vzděláváním seniorů uvádí pojem gerontologie, tedy nauka o starém člověku. Je to věda interdisciplinární, zabývá se tedy nejen poznatky o starém člověku a stáří obecně, ale zkoumá také zákonitosti, příčiny a projevy stárnutí, problematiku života starých lidí a života ve stáří. Gerontologie může být buď experimentální, sociální a klinická. Určitým způsobem souvisí s gerontopsychologií, která se zabývá stárnutím z pohledu individuálních zvláštností, řeší témata týkající se generačních a mezigeneračních vztahů, psychických změn spojených s důchodovým věkem, a také změn způsobených vývojem partnerských a obecně mezilidských vztahů.⁶

1.1.3 Pedagog

Pedagog představuje v procesu výuky nezastupitelný prvek, který významně rozhoduje o tom, zdali se studenti senioři výuky zúčastní. Protože senioři se lekcí účastní

⁴ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4748-4, s. 40–41.

⁵ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-2475-446-8, s. 20.

⁶ BENEŠOVÁ, D. *Gerontagogika*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6, s. 10.

dobrovolně a v rámci jejich volného času, přičemž do lekcí nezdědka investují také určité finance, mají vůči osobnosti lektora určité požadavky a očekávání. Dle provedených výzkumů by měl mít pedagog určité kompetence, které mu usnadňují práci se seniory. Sami senioři uvádějí požadavek dostatečné hlasitosti mluvit a milého přístupu, v němž se odráží trpělivost a pozitivní přístup.⁷ Švec uvádí následující kompetence:⁸

- uspokojivá znalost vyučovaného oboru;
- didaktické a psychodidaktické schopnosti;
- pedagogické kompetence;
- diagnostické a intervenční kompetence;
- sociální, psychosociální a komunikativní schopnosti;
- manažerské a normativní dovednosti;
- profesně a osobnostně kultivující kompetence.

Pedagog vzdělávající seniory si musí být vědom nejen specifických odlišností v přístupu k seniorům, ale také proměn probíhajících v osobnosti každého seniora. Protože se starý člověk nachází na sklonku svého života, může při vzdělávání využívat již získané znalosti a dovednosti, čímž může obohatit také samotného pedagoga. Také již má zažitý určitý rámec pohledu, do něhož nemusí nové informace vždy zapadnout. Pedagog tedy musí přistupovat k seniorům s respektem a vstřícností.⁹

1.2 Aspekty stáří

Stáří je další vývojová etapa lidského života, ve které je hlavní důraz kladen na uchování pohybových dovedností a psychosociální rozvoj osobnosti. Stáří není konec života, teprve smrt přináší konec života. Prodloužení lidského života a vzájemné soužití všech věkových skupin ve společnosti dává prostor k vytvoření nového modelu osobního

⁷ ONDRÁKOVÁ, J. a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Praha: Nakl. Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3, s. 41.

⁸ ŠVEC, Š. *Metodologie o výchově: kvantitativně-scientické a kvalitativně-humanitní přístupy v edukačním výzkumu*. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-192-8, s. 409.

⁹ ONDRÁKOVÁ, J. a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Praha: Nakl. Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3 s. 49–50.

růstu, kde nebudou vytvářeny hranice mezi mládím, dospělostí a stářím, kde bude lidský život chápán jako jeden nepřetržitý celek od narození až do smrti.¹⁰

Během stáří dochází také k mnoha změnám, které se projevují u každého seniora jiným způsobem. V obecném porovnání lze však charakterizovat nejčastější aspekty stárnutí:¹¹

- u smyslových orgánů dochází k významnému zhoršování ve všech aspektech; zhorčuje se ostrost vidění, rozeznávání barev, stařecká nedoslýchavost, zhoršený přenos zvuku či zhoršená percepce řeči;
- probíhají změny v pohybovém aparátu, atrofují meziobratlové ploténky, zvyšuje se riziko zlomenin a úrazů z důvodů řidnutí kostí; úbytek chrupavky má za následek zvýšenou bolestivost kloubů;
- mění se spánkové návyky, zhoršuje se fungování trávicího a vylučovacího systému, senioři také mohou vykazovat častější alergie na potraviny; zmenšuje se sexuální touha a fungování pohlavního systému;
- z hlediska psychických procesů dochází zejména k úbytku mozkové tkáně; mírně se snižuje úroveň kognitivních funkcí; déle jsou zpracovávány nové informace, prodlužuje se reakční doba; v pokročilejším stáří může docházet k potížím s pozorností; je nezbytné zvážit vznik demence, Alzheimerovy choroby či depresí;
- v neposlední řadě dochází též k socioekonomickým změnám, které výrazně ovlivňují průběh stáří; lidé opouštějí pracovní poměr, mění se jejich denní režim i časová struktura, dochází ke snížení příjmů; opouští se pracovní kolektiv, dochází k proměně sociálních struktur;
- v neposlední řadě se mění také duchovní vnímání života.

Každý senior se musí s probíhajícími změnami určitým způsobem vyrovnat, musí nalézt způsob, jak přijmout nové stadium života a určit jeho nový smysl. Někteří jedinci mohou reagovat nepřátelstvím či nenávisť vůči druhým či vlastní osobě, někteří se

¹⁰ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, s. 11. ISBN 978-80-2472-169-9, s. 11.

¹¹ ONDRÁKOVÁ, J. a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Praha: Nakl. Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3, s. 19–24.

zaměřují na péči o další generaci, jiní volí například cestování či rozvoj vzdělávání. Seniorský věk však představuje nedílnou součást života každého jedince, a proto je vhodné se na ni náležitě připravit.¹²

¹² BENEŠOVÁ, D. *Gerontagogika*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6, s. 28–31.

2 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

2.1 Celoživotní vzdělávání versus celoživotní učení

Učení představuje nedílnou součást života každého jedince. Velmi často probíhá spontánně, přičemž v průběhu zrání si jedinec dokáže lépe volit oblasti, kterým se naučit chce. Učení usnadňuje adaptaci každého organismu na měnící se životní podmínky.¹³ Osvojení si specifických dovedností umožňuje jedinci prožívat příjemné pocity, které pramení z pozitivní zpětné vazby okolí. Právě potřeba prožívání příjemných pocitů vede jedince k hledání a opakování postupů, jež vedou k příjemným pocitům, a k opouštění postupů, které vedou k nepříjemné odezvě, a tento princip je podstatou učení.¹⁴

Naopak vzdělávání bývá primárně zaměřeno na přímou kultivaci znalostí nebo dovedností. Pokud mění i postoje vzdělávaného člověka (což je možné a často se to od vzdělávání očekává), činí tak spíše nepřímo, tedy spolu s nabízením určitých znalostí a dovedností.¹⁵ Vzdělávání by mělo mít smysl, a svým uspořádáním se přizpůsobuje nejen potřebám studujících, ale jejich pedagoga, který právě pomocí organizace výuky umožňuje přístup ke vzdělání většímu počtu studentů. V dobře připraveném vzdělávacím programu by měli studenti i pedagog čelit pouze takovým potížím, které nevznikly chybami na úrovni definice, smyslu, obsahu či formy vzdělávání nebo na úrovni (ne)pochopení lidí, kteří se kolem vzdělávání pohybují.¹⁶

V dokumentech Národního vzdělávacího ústavu jsou základní kategorie celoživotního vzdělávání rozděleny na vzdělávání formální a neformální/neformální. Třetí kategorie se nazývá informální učení. Tyto oblasti jsou charakterizovány následujícím způsobem:¹⁷

¹³ PLAMÍNEK, J. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3235-0, s. 25.

¹⁴ PLAMÍNEK, J. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3235-0, s. 26.

¹⁵ PLAMÍNEK, J. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3235-0, s. 32.

¹⁶ PLAMÍNEK, J. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3235-0, s. 33.

¹⁷ *Rozvoj škol jako center celoživotního učení* (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZU.pdf

- Formální vzdělávání představuje typ vzdělání, který jedinec získá v rámci školské soustavy. Každý z článků tohoto typu je oficiálně certifikovaný, a průběh vzdělávání je založen na plánovaném, cíleném a systematickém, vzdělavatelem (učitelem) řízeným procesu učení, který má přinést stanovené a očekávané výsledky učení.
- Nonformální vzdělávání /non-formal education je takové vzdělávání, které se odehrává v institucích nespádajících do školské soustavy. Lze sem zařadit firemní vzdělávání, vzdělávací organizace, či osvětové instituce (např. knihovny, vzdělávací spolky). Vzdělávání v těchto institucích může být certifikováno, avšak certifikát nebývá právně závazný a celostátně uznávaný. Jedná se o plánovaný, cílený, systematický, vzdělavatelem (lektorem) řízený proces učení, standard očekávaných výsledků učení však není stanoven dle předem závazných pravidel.
- Informální učení/ informal learning probíhá zcela mimo vzdělávací instituce. Obvykle probíhá formou samostatného studia, učení v rodině či výkonem činnosti, nemusí být cílevědomé ani uvědomované, vede k získání znalosti.

V rámci mobility příhraničních pracovníků je možné uznat výsledky předchozího učení či výsledků dalšího vzdělávání podle zákona č. 179/2006 Sb. Uznání výsledků učení získaných v nonformálním vzdělávání a informálním učení je možné v ČR učinit prostřednictvím zkoušky podle hodnotících standardů pro jednotlivé profesní kvalifikace Národní soustavy kvalifikací (NSK).¹⁸

Občanské vzdělávání dospělých je součástí dalšího vzdělávání, a je podporováno s cílem vytvářet předpoklady pro kultivaci jedince jako občana, pro jeho adaptaci na měnící se podmínky společnosti a podmínky lidského života. Při správném využití slouží také k další socializaci a k utváření hodnotové orientace občanů. Zahrnuje oblast všeobecného vzdělání (gramotnosti), problematiku etickou, hodnotovou, právní, politickou včetně prosociální aktivity a participace na životě společnosti. Toto vzdělání na rozdíl od vzdělání zájmového, které slouží výhradně potřebám a zájmům jedince, je v zájmu státu a stát ho deklaruje podporovat. Je zařazen do evropského referenčního

¹⁸ *Rozvoj škol jako center celoživotního učení* (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZU.pdf

rámce kompetencí pro celoživotní učení (EP a Rada EU, 2006), kam jsou zahrnuty také modely gramotností, osobnostních a sociálních kompetencí včetně kulturního povědomí a chápání uměleckého vyjádření.¹⁹

2.2 Druhy celoživotního učení

Celoživotní vzdělávání může mít mnoho podob. Odehrává se obvykle na úrovni středního či vysokého školství či zcela mimo certifikovaný vzdělávací systém. Následující rozdělení se využívá nejčastěji:²⁰

- **Profesní vzdělávání** probíhá v rámci školského systému. Může se jednat buď o vzdělávání vedoucí ke kvalifikaci, které má následující charakteristiky:
 - kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání – vzdělávací programy vedoucí k profesní kvalifikaci podle NSK, případně k dosažení kvalifikace a stupně vzdělání,
 - uznávání výsledků předchozího učení podle standardů NSK,

Může se také jednat o doplňující vzdělávání, které je absolvováno s cílem rozšířit, prohloubit či aktualizovat již dosažené vzdělání. Jejich úspěšným absolvováním lze získání dalších profesních kompetencí v daném oboru, - ke vzdělání, které přináší aktuální poznatky vedoucí k získání nových znalostí či aktualizaci stávajících (organizované buď jako nabídka pro zájemce z řad veřejnosti, nebo na objednávku firem podle jejich specifikovaného zadání; nebo uvnitř samotné školy v případě DVPP).

- **Zájmové vzdělávání** rozvíjí účastníky v oblasti jejich zájmové činnosti a koníčků (např. zahradničení, gastronomie, péče o zdraví, umění a historie, cizí jazyky...). V rámci center CŽU se tématy a činnostmi vztahuje především k oborům vzdělání dané školy, anebo využívá kvalifikovanosti učitelů působících jako lektori DV pro jednotlivé vzdělávací oblasti/vyučovací předměty podle aprobace učitelů (témata ze všeobecné složky vzdělání na odborné škole – např. cizí jazyk,

¹⁹ *Rozvoj škol jako center celoživotního učení* (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZU.pdf

²⁰ *Rozvoj škol jako center celoživotního učení* (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZU.pdf

tělovýchova) či jeho další profesní kvalifikace či specializace (environmentální témata, digitální vzdělávání ap.).

- **Občanské vzdělávání** vedoucí k získání či rozvíjení kompetencí občanů, které jsou potřebné pro kvalitní podílení se na životě společnosti, a je realizované na základě společenské objednávky. Priority občanského vzdělávání jsou součástí vzdělávací politiky státní a evropské.²¹

2.3 Základní etapy celoživotního učení

Počáteční vzdělávání je realizováno převážně v etapě předškolní výchovy probíhající v rodině a předškolním vzdělávání (jesle, mateřské školy) a v etapě školního vzdělávání. Probíhá v mladém věku a může být ukončeno kdykoliv po dokončení povinné školní docházky, zpravidla vstupem na trh práce s cílem začít pracovní dráhu, tedy se záměrem začlenit se mezi ekonomicky aktivní obyvatele. Vzdělávání je zaměřeno především na získání potřebných a základních druhů gramotností, a především získání zaměstnání, nebo jeho hledání v postavení nezaměstnaného. Současně vytváří základ pro zájem o informacích vzdělávání, motivaci ke vzdělávání. Počáteční vzdělávání zahrnuje:²²

- základní vzdělávání (primární a nižší sekundární stupeň – ISCED 1, 2), které má všeobecný charakter a kryje se zpravidla s dobou plnění povinné školní docházky;
- střední vzdělávání (vyšší sekundární stupeň – ISCED 3), které má všeobecný nebo odborný charakter, je ukončeno maturitní zkouškou (ISCED 3 A), výučním listem (ISCED 3 C) nebo závěrečnou zkouškou (ISCED 3 C). Součástí středního vzdělání je v ČR i tzv. nástavbové studium pro absolventy středního vzdělání s výučním listem (ISCED 4) ukončené maturitní zkouškou;
- terciární vzdělávání (ISCED 5, 6), zahrnuje široký sektor vzdělávací nabídky následující zpravidla po vykonání maturitní zkoušky. Poskytuje specializované

²¹ *Rozvoj škol jako center celoživotního učení* (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZU.pdf

²² *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020*. (online) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Praha 2015. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie-2020_web.pdf

vzdělání odborné nebo umělecké. Náleží k němu vysokoškolské vzdělávání uskutečňované vysokými školami, vyšší odborné vzdělávání uskutečňované vyššími odbornými školami a částečně i vyšší odborné vzdělávání v konzervatořích.

Počáteční vzdělávání probíhá zejména v mladém věku a může být ukončeno kdykoli po splnění povinné školní docházky vstupem na trh práce nebo vstupem mezi ekonomicky neaktivní obyvatele. Další vzdělávání probíhá po dosažení určitého stupně vzdělání, resp. po prvním vstupu vzdělávajícího se na trh práce. Další vzdělávání může být zaměřeno na různorodé spektrum vědomostí, dovedností a kompetencí důležitých pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě.²³

Celoživotní učení je v ideálním pojetí považováno za nepřetržitý proces, ve skutečnosti jde spíše o neustálou připravenost člověka učit se než o neustálé studium. Vychází se přitom ze zásady, že konkrétní získané kompetence nejsou tak cenné jako schopnost učit se. Mluví se tedy spíše o celoživotním učení, nikoliv vzdělávání, aby se tím zdůraznil význam i takových učebních aktivit každého jedince, které nemají organizovaný ráz, tzn. samostatného učení např. při práci, při pobytu v přírodě, na kulturních akcích. Vzdělávání však výrazně přispívá k rozvoji schopnosti učit se a rozumět okolnímu světu, třídit přicházející informace a vybírat si pouze ty, které mohou sloužit potřebě daného jedince.²⁴

2.4 Vzdělávání dospělých a Gerontopedagogika

Opatření vzdělávací politiky navazují na Strategii celoživotního učení ČR z roku 2007 a dále tak posilují úlohu dalšího vzdělávání v rámci konceptu celoživotního učení.

²³ *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020*. (online) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Praha 2015. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie-2020_web.pdf

²⁴ *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020*. (online) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Praha 2015. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie-2020_web.pdf

Směr naznačuje rovněž Strategický rámec evropské spolupráce vzdělávání a odborné přípravě (ET 2020). V následujících letech budou rozvíjena opatření s cílem:²⁵

- vytvářet podmínky pro rozvoj dostatečně pestré nabídky dalšího vzdělávání,
- vytvářet informované prostředí stimulující poptávku po dalším vzdělávání především s ohledem na nízko kvalifikované a sociálně znevýhodněné občany,
- podporovat a rozvíjet práci škol, školských zařízení a knihoven jako center celoživotního učení, která poskytují nejen počáteční vzdělávání pro žáky a studenty, ale i širokou nabídku dalšího vzdělávání (profesního, zájmového, občanského, rekvalifikací) zaměřeného na dospělou populaci, včetně seniorů, a podílejí se na systému uznávání založeném na Národní soustavě kvalifikací pro nejrůznější skupiny dospělých,
- prostřednictvím Národní soustavy kvalifikací usměrňovat rozvoj nabídky dalšího vzdělávání úzce provázaného s potřebami trhu práce a umožňovat její propojování s nástroji aktivní politiky zaměstnanosti (např. rekvalifikace).

Vzdělávání seniorů je vyčleněno jako samostatný segment v dalším vzdělávání jako vzdělávání pro specifickou cílovou skupinu vymezující se věkovou, fyziologickou, psychologickou a sociální charakteristikou prožívané vývojové etapy lidského života, skupinou, která má mimo vzdělávacích potřeb společných s dospělými i vlastní specifické vzdělávací potřeby a možnosti, vyžaduje odlišné vzdělávací přístupy, postupy, modifikované či zcela nové vzdělávací obsahy (zvládnutí stárnutí a stáří). Programy vzdělávání jsou obvykle rozlišeny pro dvě věkové a sociálně profilované skupiny: a) 50+, případně 55+ = starší občané/starší dospělí, b) 65+ = seniori.²⁶

2.4.1 Druhy vzdělávání seniorů

Dle výše uvedeného rozdělení se profesní vzdělávání seniorů zaměřuje především na starší dospělé (50+) a pracující důchodce, a může obsahovat buď vzdělávání profesně rekvalifikační, nebo doplňující (aktualizační). Samostatné profesní vzdělávání pro tuto

²⁵ *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020*. (online) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Praha 2015. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie-2020_web.pdf

²⁶ *Rozvoj škol jako center celoživotního učení*. (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZU.pdf

skupinu se realizuje v ČR zatím zřídka (projekty firemního vzdělávání z Norských fondů). Ve firemním vzdělávání i v dalším vzdělávání poskytovaném školami se vzdělává profesně tato skupina běžně společně s dospělými se stejnými vzdělávacími potřebami, skupiny se rozlišují spíše podle didaktického kritéria začátečníci – pokročilí.²⁷

Občanské vzdělávání seniorů zahrnuje samostatné vzdělávání občanské pro cílovou skupinu seniorů je zaměřené na vybrané kompetence spojené s touto etapou života. Zejména jsou nabízeny různé druhy přípravy na stárnutí, podpora rozvoje a udržení osobnostní dimenze, či podpora schopností sociální účasti. Dále se mohou seniori účastnit aktualizačního vzdělávání v oblasti změn v sociálním a kulturním životě, politických přednášek, lekcí o zdravém a vhodném životním stylu, občanské gramotnosti, kompetencí spotřebitele, či mediální a digitální gramotnosti.²⁸

Zájmové vzdělávání seniorů je realizováno pouze pro seniory, bývá určeno pro věkovou skupinu vyššího stáří v případě, kdy účastníci mají odlišné vzdělávací možnosti a potřeby (senioři se sníženými schopnostmi kognitivního učení, nemocní apod.).²⁹

2.4.2 Gerontopedagogika

Tato disciplína představuje novou, teprve se vyvíjející disciplínu, a terminologická vyjasnění jsou teprve se vyvíjející disciplínu a terminologická vyjasnění jsou ve vývoji, postupně se ustalují a zavádějí do teorie i praxe. Problematika seniorů je problematikou multidisciplinární. Vedle pedagogických koncepcí se již mnohem dříve ujaly koncepce medicínské. Lékařství se problematikou stárnutí zabývá od antiky po dnešek s různou intenzitou. V posledních letech se problematika seniorů jeví nejen jako problém medicínský a andragogice, ale také jako problém sociální, ekonomický, právní, a v neposlední řadě jako problém sociálně pedagogický a speciálně pedagogický.³⁰

²⁷ *Rozvoj škol jako center celoživotního učení* (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZU.pdf

²⁸ *Rozvoj škol jako center celoživotního učení* (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZU.pdf

²⁹ *Rozvoj škol jako center celoživotního učení* (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZU.pdf

³⁰ MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2009.

ISBN 978-80-2105-029-7, s. 15.

Mühlpachr definuje gerontopedagogiku jako teoreticko-empirickou disciplínu zabezpečující komplexní péči, podporu a pomoc seniorům při uspokojování jejich potřeb nejen v nemedicínské dimenzi, ale také paralelně s ní. Lze ji však chápat jako multioborovou disciplínu, ve které se prolínají poznatky především ze sociální práce, lékařství, psychologie, sociologie, andragogiky a práva.³¹ V užším slova smyslu je to tedy „pedagogická disciplína zabývající se výchovou a vzděláváním seniorů. Jedná se o vzdělávání ve stáří a ke stáří.“³²

Současně uvádí, že vzdělávání je dne považováno za celoživotní proces a měly by být vytvořeny, takové podmínky a příležitosti, aby lidé měli potřebu se vzdělávat a měli možnost to uskutečňovat po celou dobu života, tedy i v období stáří.

2.5 Historické vzdělávání seniorů

Myšlenky a vliv vzdělávání se prolínají dějinami od antiky až po současnost. Názory o síle vědomostí a vzdělaností jsou zaznamenány již z dob před Kristem. Nejstarší dochované záznamy se datují již z dob 4000 př. n. l. ve Smithových papyrosu, kdy úcta ke stáří byla ve starém Izraeli součástí učení a společenské etiky. „*Před šedivou hlavou povstaň a ucti starce*“ přikazuje Starý zákon v Knize Mojžíšově³³. Životospřáva v mládí má vliv na další vývoj jedince ve stáří jak po stránce duševní, tak i po stránce fyzické, názor Platóna (427–347 př.n.l.).

Také Aristoteles (384-322 př.n.l.) poukazuje na moudré stáří a současně upozorňuje na křehkost starých lidí. Cicero se ve svém spise Cato starší, aneb o stárnutí, zabývá myšlenkou učení ve stáří jako prevenci duševních chorob a neduhů těla. Středověk se vyznačuje především zájmem bohatých a vlivných o výrobu elixíru mladí. Strach ze stáří, přinášejícího nemoci, nemohoucnost, ztráty fyzické síly a krásy zaměřuje jejich zájem spíše tímto směrem než ke vzdělanosti.

K období renesance neodmyslitelně patří Leonardo da Vinci (1452-1519) a jeho studie změn lidského těla během stárnutí. Gerhard van Swieten (1700-1772) nizozemský dvorní lékař císařovny Marie Terezie ve své přednášce na univerzitě ve Vídni poukázal

³¹ MÜHLPACHR, P., *Kvalita života seniorů*. Praha: MSD, 2017. ISBN 978-80-7392-260-3, s. 11.

³² MÜHLPACHR, P., *Kvalita života seniorů*. Praha: MSD, 2017. ISBN 978-80-7392-260-3, s. 11.

³³ HEGYI, L. *Geriatrics*. Praha: Herba, 2010. ISBN 9778-80-8917-173-6, s. 19.

na nutnost zachování zdraví starých lidí. Vyslovil zde myšlenku, že velké činy se neuskuteční a neměří fyzickou silou, obratností, rychlostí, ale rozvahou, modrostí, zdravým způsobem života, životními zkušenostmi získané pouze přibývajících roky, které jsou nadále předávány mladším vrstevníkům³⁴.

Názor na stárnutí jako přirozený biologický proces a , že biologický věk člověka se nemusí ztotožňovat s jeho věkem kalendářním zastává mnoho lékařů a filozofů 19. století. V 70. letech minulého století v návaznosti na hledání konstruktivní řešení pro naplnění volného času seniorů ve vyspělejších evropských státech, vzniká koncepce kvalitního druhého životního programu. První vzdělávací program pro seniory vznik v roce 1972 ve Francii, je založena v Toulouse první univerzita třetího věku. Od původního konceptu pravidelných přednášek pro určitou skupinu lidí, bylo vzdělávání rozšířeno až do možnosti získání vysokoškolského vzdělání. Tento systém vzdělávání se brzy rozšířil do Belgie, Španělska, Polska. První Akademie 3. věku vznikly v roce 1986 v Trenčíně a Malackách na Slovensku a následovaly zde další univerzity 3 věku a další vzdělávací aktivity zaměřené na seniory. Rok 1993 se stal Rokem univerzit třetího věku v Evropě.³⁵

K české historii vzdělávání seniorů neodmyslitelně patří Jan Ámos Komenský. „*První, co si přejeme, je, aby tak plně a k plnému lidství mohl být vzděláván ne jeden člověk nebo několik nebo mnoho, nýbrž všichni lidé vespolek i každý zvlášť, mladí i starí, bohatí i chudí, urození i neurození, muži i ženy, zkrátka každý, komu se stalo údělem narodit se člověkem.*“³⁶ Tyto vznešené cíle, definované v úvodní kapitole Pampaedie (Vševýchova), tvoří jádro Komenského vševýchovného požadavku. Je v zájmu každého (z lidí), kdo se podílí na lidské přirozenosti, „*nezbloudit od cíle svého uvedení na svět; neboť nicotné je někam jít a nedojít*“³⁷. Svými myšlenkami rozšířit školu na stupně tak, aby se člověk mohl vzdělávat celý život a samotným zaměřením na stáří, či rozdělením zaměření výuky dle věku, se stal průkopníkem univerzit třetího věku. Škola se měla dělit na stupně obsahující důležité poznatky ke každému stadiu lidského života. Ve škole stáří se měli lidé naučit překonat stařecké chyby, předcházet chronickým nemocem stáří,

³⁴ HEGYI, L. *Geriatrics*. Praha: Herba, 2010. ISBN 9778-80-8917-173-6, s. 19.

³⁵ HEGYI, L. *Geriatrics*. Praha: Herba, 2010. ISBN 9778-80-8917-173-6, s. 20

³⁶ KOMENSKÝ, J. A. *Vševýchova (Pampaedia)*. Přeložil Josef HENDRICH. V Praze: Státní nakladatelství, 1948, s. 268.

³⁷ KOMENSKÝ, J. A. *Vševýchova (Pampaedia)*. Přeložil Josef HENDRICH. V Praze: Státní nakladatelství, 1948, s. 271.

užívat život s moudrostí a plnit svůj životní úkol. Promyšlená koncepce výuky respektovala možnosti starých lidí s cílem motivovat je k smysluplně prožitému stáří a přípravě na uzavření života. Škola definovala rozdělení věku ve stáří, dnes srovnatelné věkové kategorie. První třída v rozmezí 65–74 let, byla určena pro lidi na prahu stáří, kde měli hodnotit svůj dosavadní život. Druhá třída byla pro osoby ve věkovém rozmezí 75–80 let, a byla určena těm, kteří již nemají možnost něco nového tvořit, současně jim však zbývá ještě dostatek elánu k dokončení životního úkolu. Ve třetí třídě pro jedince ve věku 80 let a starší se měl člověk naučit správně přijmout přicházející smrt, ale lidé se takového věku zpravidla nedoživali.

Ve dvacátém století je zaveden starobní důchod, a věk odchodu do důchodu byl stanoven na 65 let, přestože střední délka života byla menší. V roce 1948 bylo možné odejít do důchodu už v 60. roce věku. Zjistilo se, že jen někteří senioři byli v době odchodu do důchodu zaměstnáni v rámci rodiny, pomocí při výchově vnoučat, či péči o starší senioři, nebo přijali jinou pracovní příležitost, pokračovali ve své profesi. Společnost nemá ucelený program pro seniory. V Praze v roce 1990 vznikl Svaz důchodců ČR, který se dnes nazývá Spolek Senioři ČR. Ve své činnosti vycházel z Vídeňského mezinárodního akčního plánu stárnutí, který v srpnu 1982 schválilo Světové shromáždění organizované OSN. Od přednášek, pořádání zájezdů, věnování se koníčkům se dnešní činnost rozšířila na prosazování právních nároků členů. Místní práci se seniory se věnovala městská kulturní střediska, která většinou přešla pod správu měst a obcí a pokračují ve své činnosti jako příspěvkové organizace, spolky. V roce 1989 vznikla politická strana Důchodci za životní jistoty, později přejmenovaná na Stranu za životní jistoty a v současnosti Hnutí důchodců za životní jistoty zaměřené především na důchodce a jejich potřeby. Strana si nezískala podporu a do politického boje za požadavky svých příznivců příliš nezasáhla. Ucelený vzdělávací program zaměřený na seniory v Československu chybí, dílčí programy se zaměřují především na individuální koníčky organizované ve spolcích, sdruženích.

2.6 Metody a možnosti vzdělávání seniorů v České republice

Senioři jsou sociální skupinou značně diferenciovanou. Liší se především životními zkušenostmi, dosaženou úrovní vzdělání, původním zaměstnáním, finančními

možnostmi, sociálním zázemím, zdravotními podmínkami atd. Z uvedeného je pochopitelná potřeba různých metod a možností vzdělávání. V konkrétních vzdělávacích aktivitách se samozřejmě často uplatňuje souběžně i několik různých metod, které se vzájemně střídají, propojují. Výběr vzdělávací aktivity pro seniory je také velmi ovlivněn jejich samotnou aktivitou a snahou iniciativně získávat informace. V oblasti zájmového vzdělávání seniorů lze uplatnit především následující:

Přednáška patří mezi základní a nejběžnější vzdělávací formu a současně i metodu. Je založena na monologických metodách ze strany lektora a jde o víceméně pasivní formu získávání vědomostí. Ve vzdělávání dospělých je používána tam, kde jsou kladeny zvýšené nároky na kompaktnost a vysokou frekvenci sdělovaných poznatků, a tam, kde je nutno vysvětlit abstraktní pojmy a kde s ohledem na vysoký počet účastníků nelze použít jiné než monologické metody. „*Vzhledem k organizaci může být čtená (ex katedra) – čtení připraveného textu je však náročné na soustředění posluchačů a udržení jejich pozornosti – a přednáška s rozpravou (s diskusí).*“³⁸ Obecně lze tedy říci, že je vhodná pro předávání ucelených poznatků co největšímu počtu posluchačů v nejmenším čase. Je rovněž nenáročná na prostorové podmínky a vybavení. Naopak je velmi obtížná pro přednášejícího, neboť na něm stojí a padá úspěch a efektivita celé akce.³⁹ Její další nevýhodou kromě pasivity je i neexistence či nedostatek zpětné vazby. Ve svých důsledcích může oslabovat motivaci účastníků k učení či blokovat jejich tvořivé myšlení.

Obdobou přednášky, ovšem s tím rozdílem, že jsou do výuky více zapojeni i posluchači, je **seminář**. Jde o formu, kdy po krátkém úvodu následuje diskuse a prezentace referátu a koreferátů posluchači. Hlavním prvkem semináře je existence zpravidla jednoho tématu. Jeho účelem je také stimulovat aktivní diskusi mezi účastníky. Jde tedy o formu, která při správném vedení podporuje rozvoj myšlení, posiluje odvahu projevit vlastní názor a obhájit jej nebo sebekriticky přiznat omyl. Vyžaduje včasnou přípravu, zadání otázek formou problémů, tipy pro studium odborné literatury apod. Přednáška je druhou klasickou metodou vysokoškolské výuky, zvláště v humanitních oborech a předmětech. Vedení semináře by mělo být zajištěno kompetentní osobou, protože tok informací je v tomto případě liberálnější a trojstranný: „*Od odborníka na*

³⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, I. *Metodika vzdělávání dospělých*. Olomouc: VŠPJ-ICV UPOL, 2016, s. 46.

³⁹ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*, Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. ISBN 978-80-8672-358-7, s. 155.

moderování a řízení diskuze po stránce procesní (facilitátora) k účastníkovi, od účastníka semináře k jinému účastníkovi a od účastníka k odborníkovi.“⁴⁰

V neposlední řadě může být metodou výuky také **konference**. Můžeme ji definovat jako cílově promyšlené a plánovitě organizované komunikativní setkání účastníků s vytyčenými cíli a s vymezenou problémovou tematikou (obsahem). Účelem konference je shromáždit na krátkou dobu, obvykle jeden až dva dny, skupinu lidí se společným zájmem a poskytnout jim aktuální informace v oboru jejich zájmu a diskutovat otázky, které je zajímají. Konference je tímto velice podobná semináři, ale hlavní rozdíl je v obecnosti. Konference se zabývá spíše praktickými otázkami a je více zaměřena na každodenní práci účastníků. Organizace a řízení konference jsou v podstatě stejné jako u semináře s tím, že se nechává větší prostor na předávání informací než diskuzím, neboť trvají zpravidla kratší dobu než semináře.

Problematikou členění a využívání didaktických metod při zájmovém vzdělávání seniorů se na rozdíl od vzdělávání dospělých zabývá podstatně méně autorů. Stejně jako u vzdělávání dospělých, tak i vzdělávání seniorů má svá specifika, která se krystalizují dle cílové skupiny. Je třeba dodržovat tzv. **sadu didaktických zásad**, které pomáhají starším lidem zabudovat nově nabyté poznatky do svých poznatkových systémů a propojit je se svými životními zkušenostmi. Mnoho autorů se na tuto „sadu“ zaměřuje, já jsem vybrala výčet dle Palána a Orta:

- *„nutnost kratších učebních jednotek s ohledem na křivku pozornosti lišící se od mladého organismu;*
- *„pomalejší tempo výkladu a dostatečně hlasitý přednes s dobrou, zřetelnou artikulací;“*⁴¹
- *„vhodný výběr názorných audiovizuálních pomůcek;*
- *„neustálá motivace a pomoc při překonávání nedůvěry ve vlastní schopnosti a schopnost učit se.“*⁴²

⁴⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, I. *Metodika vzdělávání dospělých*. Olomouc: VŠPJ-ICV UPOL, 2016, s. 27.

⁴¹ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*, Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. ISBN 978-80-8672-358-7, s. 200.

⁴² ORT, J. *Kapitoly ze sociologie stáří: společenské a sociální aspekty stárnutí*. Ústí nad Labem: UJEP, 2004. ISBN 978-80-7044-636-2, s. 106.

Jak je z těchto zásad patrné, je třeba brát v úvahu chorobné změny smyslových orgánů, které se týkají především sluchu a zraku. V souvislosti s těmito změnami je důležité přizpůsobit výuku starších lidí tak, aby jim tyto změny nebránily ve snaze o edukační aktivitu.

3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

3.1 Motivace seniorů ke vzdělávání

Motivace je neoddělitelnou a jednou z nejdůležitějších součástí a předpokladem úspěšného učení. Vyrůstá při ní obecná úroveň aktivity, která usnadňuje psychické procesy, umožňuje výběrové řízení aktivity a se vzrůstající motivací přechází z pasivního chování do účelově zaměřených aktivit. Obecně je známo, že je-li motivace vysoká, i výkon bude vysoký. Pro učení platí, že motivace učení klesá s růstem obtížnosti úkolu. U osob, konkrétně v této práci u seniorů, které se učit nemusí, ale mohou, je motivace určujícím determinantem v tom, zda se učit budou. Ujasněním si, proč se chci učit, čemu, jak a s kým určuje výsledek procesu učení a je nutné při překonávání nejrůznějších obtíží se studiem spojených. Jako silné motivy v procesu vzdělávání dospělého člověka se ukázaly především potřeba osobního rozvoje, rozvoje dovedností a znalostí, potřeba překonávat sám sebe a potřeba ocenění, se kterou velmi souvisí motivační činitel zvaný systém hodnocení a odměňování (Heinová a kol., 2008).

Správná a cílená motivace je považována za klíč k úspěchu. Měla by vycházet z pevných vnitřních předsevzetí. Na otázku „jak koho motivovat“ nedostaneme ale jednoznačnou odpověď, jelikož motivace není technika, kterou se člověk naučí, jako číst a psát, ale jde spíše o umění, které vychází z osobnosti.

Motivace neboli z latinského slova „motivus“, což je tvar slov „moveo a „movere“, neboli „uvádět v pohyb“, „pohybovat“, „hýbat“.⁴³

Pojmy motivace a motiv vyjadřují vnitřní procesy a stavy či předpoklady, které vysvětlují zaměřenost chování na dosažení určitého cíle, jeho intenzitu (energii, vynaložené úsilí). Podstatu motivace vyjadřují pojmy jako přání, snaha, chtění, úsilí, touha atd.⁴⁴

Kladný výsledek ve vzdělávání dospělých, respektive seniorů je závislý na třech faktorech. Na fyziologickém stavu organismu; úrovni schopnosti se učit a na motivaci.

⁴³ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, s. 11. ISBN 978-80-2472-169-9, s. 23–24.

⁴⁴ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-2000-592-2, s. 16.

Všechny faktory jsou spolu úzce propojeny, protože stav člověka ovlivňuje jeho potřeby, a tudíž i motivy. Tím pádem motivační faktor ovlivňuje výsledek učení.⁴⁵ Většinou nepůsobí pouze jeden motiv, ale celý komplex motivů, který se vyvíjí a mění. Motivy nejsou jednou pro vždy dané. Motivy k učení se začínají vyvíjet již ranní socializací a jsou výsledkem učení a zkušenosti s učením. Právě zkušenosti s učením ve škole mnohé potenciální účastníky vzdělávání dospělých odrazují. Motivy mají také vždy sociální zázemí, motivace lidí z různých sociálních vrstev není stejná.

Motivy jednotlivých skupin se navzájem liší.⁴⁶ Motivační rozdíly najdeme **v pohlaví** a životních okolnostech jako je počet dětí, **ve věku**, v úrovni **dosaženého vzdělání**, rodinném stavu, v závislosti na stavu společného bydliště, místa bydliště (na vesnici nebo ve městě), v socioekonomickém statusu atd.

Ohledně věku lze obecně říci, že mladší lidé mají motivaci spojenou s výkonem zaměstnání, ale u starších lidí se objevuje spíše motivace ve způsobu trávení volného času. Lidé s vyšším věkem a vyšším sociálním statusem se orientují na uspokojování vyšších potřeb dle Maslowovy hierarchie.⁴⁷ S rostoucím věkem se výrazně zvyšuje neochota lidí dále studovat.⁴⁸ Vzdělání seniorů však často má charakter prevence, odstranění a kompenzace deficitů, cílem je udržení tělesných a intelektuálních sil.⁴⁹ Dosažené vzdělání ovlivňuje motivaci k dalšímu vzdělávání seniorů. Vyšším vzděláním se snižuje neochota dále si rozšiřovat vzdělání. Dřívější účast na dalším vzdělání, ale i na druhu vzdělání a dříve rozvinuté zájmy zabývat se různými oblastmi vědění, účast na kulturním životě, na sociální aktivitě v rodině, na politické angažovanosti, snaha zlepšovat věci v komunitě ovlivňuje úroveň; pokračování ve vzdělání, ale i prosazovat zájmů seniorů v dosažení seniorského věku.

V literatuře se nejčastěji rozlišuje mezi motivací vnitřní (vnitřní potřeby), vycházející přímo z jedince a motivací vnější (vnější pobídky), kdy jedinec vstupuje do vzdělání na základě vnějších tlaků, bez vlastní potřeby.

⁴⁵ HARTL, P. *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 978-80-7184-841-7, s. 156.

⁴⁶ BENEŠ, M. *Andragogika* 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 978-80-8643-203-8, s. 134-135.

⁴⁷ BENEŠ, M. *Andragogika* 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 978-80-8643-203-8, s. 133-135.

⁴⁸ RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-2104-779-2, s. 38-39

⁴⁹ BENEŠ, M. *Andragogika* 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 978-80-8643-203-8, s. 92.

Vnější motivace (extrinšická), je dána vnějším okolím. Jako příklad vnějších pobídek neboli incentivů může sloužit povzbuzování dospělého ke vzdělávání jeho nadřízeným pracovníkem. Vnějšími motivy mohou být pochvala, povýšení, odměna, ale i trest. Zpravidla mají vnější motivy bezprostřední, výrazný účinek, který ale není dlouhodobý. Například zvýšení mzdy proto nemá dlouhodobý motivační efekt, neboť po určitém čase požadují zaměstnanci další zvýšení⁵⁰.

Vnitřní motivace (intrinšická), vychází z vnitřních pohnutek člověka, kterými bývají vlastní zájmy, uspokojení potřeb atd. Vnitřní potřebou je např. i vnitřní potřeba dospělého v práci a potažmo tak i ve vzdělávání uspět, ale i potřeba činnosti, radosti z práce⁵¹. V odborné literatuře bývá ještě uváděna potřeba zbavit se nadbytečné energie⁵². Motivы vnitřní motivace vychází z člověka samotného, jsou jeho součástí, a proto většinou přetrvávají dlouhodobě. V rámci profesního vzdělávání se nejčastěji u dospělých projevuje motivace vnější, kde motivem je snaha o lepší pracovní uplatnění. U vzdělávání seniorů, jde nejčastěji o zájmové vzdělávání, vycházející z vnitřní motivace.

Další možnou možným členěním motivace je **motivace pozitivní a negativní**. Známa teorie cukru a biče předkládá dva „motivы“, které lze v motivaci používat. Odměna, lákadlo na jedné straně a strach z následků, trest na straně druhé. Pro kvalitní motivaci, je potřeba obou druhů motivace⁵³.

Dle vnímání motivů lze dělit **motivaci na vědomou a nevědomou**. V běžném životě jsou možné obě varianty. Chování může být také buď vědomé, nebo si jedinec neuvědomuje, co je hybnou silou jeho chování, a jedná na základě podprahových motivů. Motivace tedy vědomě vychází z potřeby, které je nezávisle na racionálním uvažování a je naplňována.

Motivace seniorů je spojována s věkem a životní etapou, ve které se právě jedinec nachází, přičemž je nutné respektovat nejen změnu životních podmínek, ale i potřeb. U seniorů dochází ke snižování pracovního výkonu, změně denního režimu a narůstá objem volného času. Výše uvedené aspekty jsou spojeny s ekonomickými změnami,

⁵⁰ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-2000-592-2, s. 123.

⁵¹ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-2000-592-2, s. 124.

⁵² PROVAZNÍK, L. a N. KOMÁRKOVÁ. *Motivace pracovního chování*. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-7079-283-3, s. 52.

⁵³ ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007. ISBN 978-80-2479-882-0, s. 147.

generační intolerancí či segregací, a také s přibývajícými zdravotními problémy. Uvedené přináší větší snahu o seberealizaci, kdy s věkem roste její význam. Psychologické výzkumy naznačují, že během procesu stárnutí vzrůstá tendence klást větší důraz na vnitřní smysl činnosti, na duchovní stránku žití. U mnoha seniorů se tato tendence projevuje právě potřebou poznávat, učit se.⁵⁴

V této souvislosti autorky uvádějí nejčastější potřeby a motivy seniorů. Vedle základních potřeb a zájmů reprezentující potřebu rozšíření a prohloubení stávajících poznatků, potřebu získávat nové poznatky a potřebu orientovat se v současném společenském dění, se jedná podle nich o sociální potřeby kontaktu s vrstevníky a překonávání pocitů osamocení, potřebu smysluplné činnosti, tj. potřebu aktivity a produktivnosti, a v neposlední řadě i potřebu kompenzovat pociťované nedostatky jak ve sféře intelektuální, tak emocionální. Společným motivem vzdělávacích motivů seniorů je jejich tendence po seberealizaci, úsilí o potvrzování identity, o získání kontroly nad svým životem i nad prostředím, ve kterém žijí. Potřeba seberealizace odpovídá integritě – moudrosti stáří.⁵⁵

K obdobnému výsledku dospěly i Špatenková se Smékalovou, které shrnuly výsledky několika studií, zabývajících se motivací ke studiu na univerzitách třetího věku. „*Pokud bychom měli shrnout prezentovaná fakta, dá se říci, že motivací k edukaci seniorů jsou potřeby:*“⁵⁶

- *kognitivní (rozšíření a doplnění poznatků, zájmy),*
- *sociální (kontakt s vrstevníky, potřeba společenství),*
- *aktivity (smysluplná činnost, potřeba užitečnosti),*
- *kompenzace nedostatků (intelektuálních i emocionálních)*
- *seberealizace (jde o potvrzení vlastní identity)“.*⁵⁷

⁵⁴ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika : úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 978-80-2440-879-8, s. 63.

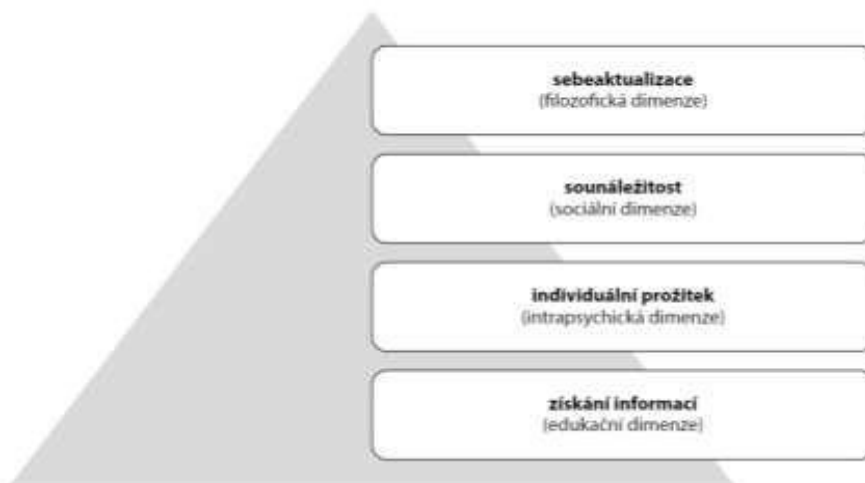
⁵⁵ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika : úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 978-80-2440-879-8, s. 68.

⁵⁶ KOZÁKOVÁ, Z. a O. MÜLLER. *Aktivizační přístupy k osobám seniorského věku*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1552-6, s. 37.

⁵⁷ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-2475-446-8, s. 74.

Dle revidované pyramidy učení Špatenkové a Smékalové⁵⁸ s aspektem pro oblast motivace učení seniorů původně popsané Mužíkem je na základně pyramidy získávání informací jako rozšiřování vědomostí a dovedností seniorů (kognitivní, respektive edukační dimenzi). Získané informace zajistí seniorům individuální prožitek (intrapsychickou dimenzi). Vnímání individuálního prožitku je předpokladem pro sounáležitost seniorů, sdílení zkušeností a navazování sociálních kontaktů při učení (dimenzi sociální) a vrchol pyramidy pak uzavírá sebeaktualizace seniorů, využívání svých potencialit, sebevyjádření (filozofickou dimenzi, reflektující životní smysl a kvalitu života. U dospělých v produktivním věku, je vzdělávání zaměřeno na výkon a vedle vnitřní motivace je zde přítomna i složka vnější motivace např. tlak zaměstnavatele na udržení a zvyšování kvalifikace. U seniorů v postproduktivním věku složka vnější motivace ztrácí na významu, neboť závisí pouze na jeho rozhodnutí, zda vstoupí do vzdělávacího procesu, zda v něm setrvá a větší význam získává vnitřní motivace.

Obrázek 1: Pyramida učení

Zdroj⁵⁹

⁵⁸ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-2475-446-8, s. 165.

⁵⁹ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-2475-446-8.

3.2 Bariéry vzdělávání seniorů

Bariéry, které znemožňují přístup seniorů ke vzdělávacím aktivitám, mohou být Různého druhu. Základní rozdělení spočívá v oddělení vnitřní a vnější motivace, avšak tyto se dále rozdělují na další typy, o nichž bude pojednáno v této kapitole.

3.2.1 Nedostatečná podpora veřejnosti

Podle Špatenkové mohou být vnější bariéry postaveny na následujících mýtech:⁶⁰

- **Vzdělávání seniorů je zbytečné.** Toto přesvědčení může vycházet z postojů zejména blízkých osob, které se domnívají, že vzdělání má sloužit především profesnímu zařazení do společnosti. Vzdělávání seniorů však může mít výrazný vliv nejen na objem jejich znalostí, ale především na rozvoj jejich sociálních kontaktů a na zpomalení projevů stárnutí zejména v oblasti kognitivních funkcí.
- **Starší lidé se nemohou ničemu novému naučit.** V tomto ohledu je klíčová ochota seniorů přijímat nové znalosti, avšak pokud se sami dobrovolně přihlásí ke studiu, obvykle je jejich motivace dostatečná.
- **Starší lidé jen zabírají prostor mladým.** Ve vzdělávacích aktivitách se zájmy mladých a starších generací obvykle nekříží, naopak se mohou vzájemně doplňovat. Velmi oblíbený je mezigenerační dialog, umožňující společné vzdělávání starších a mladších ročníků.
- **Senioři se nemohou vzdělávat, protože jsou hendikepovaní.** Starší lidé mají s postupujícím věkem jistá zdravotní omezení, která však dokážou velmi dobře kompenzovat. Většina vzdělávacích aktivit může být velmi snadno uzpůsobena pro potřeby seniorů.
- **Senioři mají jiné problémy nežli se vzdělávat.** Tento názor obvykle vychází zejména z premisy, že senioři by se měli věnovat především péči o vnuky či pomáhat svým dětem, a nikoliv se věnovat svým aktivitám. Současná generace seniorů si však přeje nejen využít možností, které dříve neměli (zejména

⁶⁰ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-2475-446-8, s. 26.

v poznávání nových zemí), ale též získat znalosti či se dozvědět nové informace, k nimž dříve neměli přístup.

3.2.2 Situační bariéry

Bariéry vyplývají z aktuální situace jedince v daném čase. Zařazujeme sem:

Nedostatek peněz, vysoké náklady na vzdělávání. Tento problém představuje spíše zástupný důvod než skutečně vážnou překážku. Ukazuje se, že finanční bariéra nemá reálný vliv na to, zda se jedinec do vzdělání zapojí či nikoliv.⁶¹ Financování vzdělávání dospělých je velmi různorodé, může se jednat o soukromou podporu, státní grant i o osobní půjčku atd. Můžeme rozlišit přímé náklady – cena kurzu, zkoušky a nepřímé náklady, což jsou všechny další související náklady – cestovné, registrace v knihovně apod.⁶²

Nedostatek finančních prostředků ke studiu. Zde se nabízí otázka, zda musí být vždy značnou položkou do rodinného rozpočtu. Vždy je nutné sledovat nabídky vzdělávacích institucí ve svém okolí, některé instituce nabízí studium bezplatně, jako například univerzity či různé zájmové a neziskové organizace. Vždy si musí člověk ale uvědomit, že právě vzdělání je to, co člověku nelze později upřít, nehledě na to, že investice do vzdělání bývá potom odměněna trvalejším příjmem pro jedince či rodinu v podobě lepšího či lépe placeného zaměstnání. V tomto případě je dobré zvážit, zda není lepší si odpustit něco méně důležitého a upřednostnit právě vzdělání.⁶³ Nezbytné je ovšem zohlednit zejména skutečnost, že stejně jako u zboží, tak i u vzdělání platí, že ne vždy cena odpovídá kvalitě. Obsahy vzdělávacích programů i jejich cena by měli být nejdostupnější co největšímu počtu dospělých. Často velmi diskutovanou otázkou bývá cena vzdělávání. Lidé s pozitivnějším postojem ke vzdělání si uvědomují, že vzdělání je cenná investice, přičemž její reálná hodnota je mnohými zpochybnována. Tento postoj může souviset i s věkem, ale také s celkovým sebepojetím, neboť čím mladší osoba, tím

⁶¹ RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-2104-779-2, s. 110.

⁶² VYHNÁNKOVÁ, K. *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2007. ISBN 978-80-8672-346-4, s. 100.
RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-2104-779-2, s. 108.

smysluplnější pro ni je investice do vzdělání. Investice do vzdělání je zodpovědností každého člověka.

Zdravotní důvody. Již před započítáním studia, ale také v jeho průběhu mohou nastat zdravotní důvody, pro které nemůže dospělý zahájit či dokončit studium. Mohou nastat taková zdravotní omezení, která nám celý proces vzdělávání značně ztíží či znemožní úplně.⁶⁴

Nedostatek času kvůli pracovnímu či rodinnému zaneprázdnění. Do času se nezapočítává pouze čas, který člověk věnuje prezenčnímu kurzu (přímý čas), ale i čas, který věnuje opakování nebo přesunu na kurz (nepřímý čas).⁶⁵ Současná doba klade důraz na zvládnutí co největšího počtu úkolů za co nejkratší čas, přičemž na nedostatek času si stěžuje velká část populace. Je proto více než esenciální ujasnit si časový harmonogram a najít v něm místa, která je možno zaměnit či vyplnit novou aktivitou, tedy studiem. Je důležité selektovat ty aktivity, které je možno třeba omezit či přesunout například na jiného člena rodiny. Pokud se senioři cítí osloveni začít studovat vybranou aktivitu, pomocí rekapitulace vlastního rozvrhu je možné najít řešení, jak i tuto bariéru překonat.

Špatná doprava do místa vzdělání. Určitou překážku může představovat také život na vesnici nebo v odlehlé oblasti. Obtížností je zde dosažitelnost centra, kde jsou obvykle vzdělávací možnosti větší. Současnou snahou je přiblížit učení domovu – např. distanční formy studia, posilování infrastruktury, e-learning, audiovizuální média a ICT technologie.⁶⁶ Někteří senioři jsou však vůči tomuto typu vzdělávání nedůvěřiví, či nejsou ochotni osvojit základy práce s počítačem.

3.2.3 Institucionální bariéry

Existují čtyři základní institucionální bariéry, kam patří překážky, které negativně ovlivňují možnosti vzdělávání či jeho průběh:

Nevyhovující rozvrh. V současné době je zvýšená možnost vzdělávat se v kurzech v době vyhovující návštěvníkům. Instituce nabízí množství krátkodobých

⁶⁴ RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-2104-779-2, s. 105.

⁶⁵ VYHNÁNKOVÁ, K. *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2007. ISBN 978-80-8672-346-4, s. 99.

⁶⁶ VYHNÁNKOVÁ, K. *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2007. ISBN 978-80-8672-346-4, s. 72.

a večerních kurzů. Pokud pro nás není nezbytný bezprostřední kontakt s učitelem a ostatními studujícími, je možné, aby studium probíhalo bez osobní účasti prostřednictvím počítačové technologie v době zvolené posluchačem.

Nedostatek vhodných programů a vzdělávacích aktivit. Může se stát, že si senior přeje zúčastnit určitého kurzu či semináře, ale avšak je obtížné takový kurz sehnat. Nebo při zapsání do kurzu nesplňuje vstupní požadavky (např. základní znalost tématu). Některé kurzy nebo semináře mohou být věkově nebo genderově odlišné. Postupem času stále přibývá množství kurzů a rozšiřuje se i jejich spektrum. Sem patří nedostatek vhodných vzdělávacích programů, které by byly pro vzdělávaného dostupné a vhodné.

Nedostatek informací. Trh vzdělání předpokládá aktivní uchazeče. Pokud bude uchazeč mít zájem, nebude mít problém informace najít. Každý typ vzdělání je propagován jiným způsobem, a ne vždy se zájemci dozvědí o vybraném typu vzdělávání s dostatečným předstihem. Nedostatek informací může být způsoben také špatnou komunikací mezi vzdělávaným, vzdělávajícím a institucí, což způsobí velmi nepříjemnou bariéru znepríjemňující či ztěžující vzdělávací průběh.

Nedostatečná transparentnost. Soustava vzdělávacích institucí má variabilní strukturu, fungování je podřízeno hře nabídky a poptávky. Vzdělávání dospělých u nás nemá systémový charakter.⁶⁷

3.2.4 Vnitřní bariéry

Osobnostní bariéry se vztahují ke vzdělávanému, jeho osobním postojům a sebevnímání. Mají zásadní roli, protože těm, kteří se vzdělávání neúčastní, brání v cestě za vzděláváním zejména osobnostní faktory.⁶⁸ Osobnostní bariéry jsou následující:

Nedostatek motivace. Často dospělým chybí motivace k učení, někteří z nich se mohou domnívat, že vzdělání pro ně nemá smysl. Pokud není motivace dostatek, ani sebelepší nabídka vzdělávacích programů nedonutí dospělou populaci k návratu do studia. Nedostatek motivace Tak jako v každé oblasti našeho života platí i zde to, že čím větší má člověk motivaci, tím úspěšněji je schopen přicházející bariéry překonávat.

⁶⁷ PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, 1997. ISBN 978-80-9022-321-9., s. 112.

⁶⁸ RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-2104-779-2, s. 110.

Správná motivace nám tedy pomáhá dosáhnout svého cíle přes všechny příchozí překážky. Není-li motivace dostatečně silná, je velký předpoklad neúspěšnosti. Nedostatek motivace učit se může být tedy velkou překážkou. Dospělí jsou motivováni, když vidí potřebu naučit se nové dovednosti. Na pracovišti jsou například dospělí velmi motivováni studovat a zvyšovat si své vzdělání tehdy, očekávají-li poté povýšení ve své kariéře. Motivace je tedy velkým klíčem překonání překážek ve studiu v dospělosti.⁶⁹

Věk. Tato bariéra je dle Rabušicové⁷⁰ četným důvodem, proč se čeští senioři neúčastní vzdělávání. Čeští senioři jsou obecně málo sebevědomí a důchod je vede k pasivitě. Právě vzdělávací kurzy však představují jednu z možností, jak naplnit volný čas a probudit v seniorech vědomí, že existuje potenciální propojení mezi kvalitou jejich života a kvalitou informací, které mají o světě kolem sebe. S touto překážkou se nesetkáváme jen u seniorů, ale i u lidí středního věku.

3.2.5 Další typy vzdělávání

Zažitý tradiční model vzdělávání. Někteří lidé mají zafixováno, že vzdělání by mělo být kontinuální a probíhat v mladém věku. Určitě jste už slyšeli: „Jsem moc stará, na to, abych se učila...“

Demotivující zkušenosti ze školy. Mnohé potenciální účastníky vzdělávání dospělých odrazují zkušenosti s učením ve škole jako „ve škole se mi nedařilo“ nebo „ve škole se mi nelíbilo“. Děsí je představa chodit znovu do školy, i přesto, že tím chodit do školy, je myšlena pouze návštěva různě dlouhých vzdělávacích kurzů.

Vlastní přesvědčenost o dostatečných znalostech a dovednostech pro výkon profese. Toto může být také překážka, ke své současné profesi, která lidem vyhovuje, nepotřebují žádné další znalosti. Zaměstnavatel na ně netlačí a oni nemají důvod se dále rozvíjet.

Strach z návratu k učení. Vzniká především kvůli svým nedostatečným znalostem nebo dovednostem. Obavy typu: „mám starosti, že bych to nezvládl“ a „myslím, že na další vzdělávání nemám dostatečné vzdělání.“ Celkově se jedná o obavy

⁶⁹ RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-2104-779-2, s. 112.

⁷⁰ RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-2104-779-2, s. 323.

ze selhání. V případě, že riziko z neúspěchu předčí pokus o dosažení určitého cíle, je tento druh rizika označován jako **naučená bezmocnost**.⁷¹ Lidé s naučenou bezmocností se chovají pasivně a vnímají vnější podmínky jako nekontrolovatelné. Touto nemilou charakteristikou se může bohužel pochlubit značná část české populace.

⁷¹ GRAHAM, S., LEPPER, M. R., HENDERLONG, J., PINTRICH, P. R. Motivation. In GUTHRIE, J. W. *Encyclopedia of Terminology for Educational Communications and Technology*. Vol. 5., 2013 New York: Springer Science & Business Media. ISBN 978-14-6146-573-7.

4 METODOLOGICKÁ EMPIRICKÁ ČÁST

Záměrem metodologické části je seznámit se zpracovaným výzkumem. Obsahuje definování výzkumného problému, cílů výzkumu, stanovení hypotéz, dále vybraný druh výzkumu a definici výzkumného vzorku, metody výzkumu a způsoby zpracování dat zvolené k jeho vypracování.

4.1 Cíle výzkumného šetření

Hlavní cíl diplomové práce je zjistit nejdůležitější motivační faktory a bariéry ovlivňující účast na vzdělávání v seniorském věku. Protože pocházím z Českých Budějovic, ve výzkumné části jsem se zaměřila na možnosti vzdělávání v tomto regionu.

V dílčí části je práce zaměřena na ověření vztahu mezi zájmem seniorů o další vzdělávání v souvislosti s jejich věkem, pohlavím, dosaženým vzděláním, předešlým zaměstnáním; místem bydlištěm a místem pobytu. Současně byl zkoumán rozsah informací o možnostech vzdělávání seniorů a také jaký má poskytnutí těchto informací vliv na další vzdělávání.

4.2 Dílčí úkoly

Určit věk, pohlaví, dosažené vzdělání, předešlé zaměstnání, místo bydliště a pobyt inklinující vzdělávání.

Definovat možnosti, které senioři v oblasti vzdělávání mají a popsat činnosti a fungování jednotlivých organizací.

Analyzovat dostatečnost poskytnutých informací o možnostech vzdělávání seniorů a vliv na zájem o další vzdělávání.

Objasnit vztah seniorů ke vzdělávání a motivační faktory.

Vymezit bariéry spojené se vzděláváním starších spoluobčanů.

Určit míru podpory vzdělávání seniorů ze strany jejich nejbližšího okolí.

Ověřit stanovené výzkumné předpoklady.

4.3 Stanovení výzkumných předpokladů

Výzkumný předpoklad č. 1: Více než 50 % respondentů mladších 70 let má povědomí o Akademii třetího věku, přičemž mezi nimi převládají absolventi vysokých škol.

Výzkumný předpoklad č. 2: Nejsilnějším motivačním prvkem při volbě formy kurzu je pro respondenty všech věkových kategorií přítomnost známých osob.

Výzkumný předpoklad č. 3: Více než 50 % respondentů starších 80 let uvádí jako motivační prvek při volbě kurzu důvod vyjít do společnosti.

Výzkumný předpoklad č. 4: Čím staršího věku respondenti jsou, tím méně se cítí podporováni ve vzdělávání ze strany okolí.

Výzkumný předpoklad č. 5: Bez ohledu na dosažené vzdělání představuje největší překážku pro přihlášení se do zvoleného vzdělávacího kurzu nedostatek informací o začátku a průběhu výuky, zatímco pro pokračování v docházce do kurzu představují největší překážku zdravotní obtíže.

Výzkumný předpoklad č. 6: Bez ohledu na dosažené vzdělání se respondenti nejčastěji zajímají o současné světové dění.

Výzkumný předpoklad č. 7: Více než 50 % respondentů bydlících na vesnici by se cítilo více motivováno docházet do vzdělávacích kurzů, pokud by se zlepšila dopravní dostupnost.

Výzkumný předpoklad č. 8: Více než 50 % respondentů bydlících ve městě se domnívá, že jejich město dostatečně nepodporuje vzdělávání seniorů.

Výzkumný předpoklad č. 9: Více než 50 % seniorů ze všech věkových kategorií se domnívá, že přístup lektora jejich motivaci rozhodně podporuje.

Výzkumný předpoklad č. 10: U více než 50 % respondentů s vysokoškolským vzděláním se přístup ke vzdělání po dosažení seniorského věku nezměnil.

4.4 Metody výzkumu a charakteristika výzkumného nástroje

Průzkumové šetření bylo zaměřeno na zjištění motivace seniorů se nadále vzdělávat, a jaké překážky, bariéry jim v tom brání. V návaznosti na uvedené zpracování

výzkumu vyžadovalo názory širší veřejnosti, a proto jsem si pro výzkumné šetření zvolila kvantitativní druh výzkumu. Výhodu vybraného druhu výzkumu spatřuji ve větší reprezentaci, nezávislosti na názorech a schopnostech jedinců, možnosti ověření, srovnání již definovaných závěrů a rychlé zpracování. Za nevýhodu považuji, nutnost oslovení velkého počtu lidí k získání početného množství informací a náročnější interpretace výsledků.

K rychlému a ekonomickému shromáždění údajů jsem zvolila nejčastěji využívanou metodu výzkumu, strukturovaný dotazník. Dotazník jsem sestavila na základě prostudování problematiky v odborné literatuře, s přihlédnutím ke stanovení výzkumných předpokladů, které budou v rámci naplnění cíle diplomové práce ověřeny či vyvráceny. V dotazníku jsou obsaženy uzavřené druhy otázek, z nichž si mohou respondenti zvolit více možností. Analýza získaných odpovědí je založena zejména na souvztažnosti motivačních aspektů s věkovým rozložením respondentů, vybrané odpovědi jsou však zpracovány také ve vztahu k pohlaví, dosaženému vzdělání či bydlišti respondentů tak, aby mohly být ověřeny či vyvráceny výzkumné předpoklady.

Výzkum probíhal během šesti týdnů ve vybraných kurzech a přednáškách pro veřejnost. Seniori vyplnili tištěnou verzi dotazníku před zahájením kurzů na A3V, na Univerzitě České Budějovice, v pobočkách v knihovně v Českých Budějovicích i na menších městech. Někteří respondenti také dochází na kurzy do centra pro seniory či do domova pro seniory. Respondenti byli požádáni, aby vyplnili dotazník samostatně, přičemž jim ve spolupráci s lektorem bylo objasněno, k jakému účelu budou jejich odpovědi využity. Dotazník je koncipován jako anonymní, rozlišuje se pouze dle pohlaví. V celkovém součtu bylo získáno 120 vyplněných dotazníků, které bylo možné využít ve výzkumu.

4.5 Analýza možností realizace vzdělávání seniorů v místě šetření

4.5.1 Akademie třetího věku

Akademie třetího věku (A3V) představuje zvláštní formu celoživotního vzdělávání, kterou Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s. v Českých Budějovicích zřídila v souladu se svým dlouhodobým rozvojem počínaje akademickým

rokem 2010/11. Navázala tím na své předchozí vzdělávací aktivity a akce konané pro seniory. Cílem kurzů A3V je poskytnout seniorům v důchodovém věku možnost, aby se kvalifikovaně a na vysokoškolské úrovni systematicky seznamovali s nejnovějšími poznatky v oblasti vědy, historie, politiky, kultury apod. Pořádání A3V je současně projevem péče o neustálý duchovní rozvoj občanů poproduktivního věku, kterým se takto nejen rozšiřují jejich znalosti, ale především se tím stimuluje jejich zájem o současné dění, praktické využívání získaných vědomostí a o stálý aktivní přístup k životu. Účastníci A3V mají statut posluchače vysoké školy, nejsou však studenty ve smyslu zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách.⁷²

Základní ucelený program Akademie třetího věku je šesti semestrový. Ve shodě s vysokoškolským způsobem studia jsou základní organizační formy výuky v U3V přednáška, seminář, cvičení a exkurze. Výuka je organizována ve dvouhodinových až čtyřhodinových celcích. Rozsah je vždy uveden u příslušné organizační formy. Vlastní studium tříletého kurzu U3V začíná, podobně jako při běžném vysokoškolském studiu, slavnostní imatrikulací posluchačů. Na počátku studia obdrží posluchač při zápise „Výkaz o celoživotním vzdělávání“, do kterého se zapisuje studium a jeho výsledky. Studium skončí slavnostním vyřazením absolventů.⁷³

Podmínky přijetí ke studiu do tříletého studia A3V jsou poměrně jednoduché. Zájemce musí být občanem České republiky, musí dosáhnout minimálně 50 let, a řádně a včasné podat přihlášky ke studiu U3V včetně dokladu o zaplacení poplatku. Každý zájemce o studium A3V má právo zapsat si neomezený počet kurzů, které jsou pro daný semestr vypsány. Pro splnění podmínek udělení Osvědčení o absolvování studia U3V je podmínkou zapsání a splnění minimálně 2 kurzů každý semestr. Přihlášky se podávají pro každý semestr zvlášť, poplatek se také platí vždy pro daný semestr. Zájemce o studium A3V se stává účastníkem studia A3V až po zaplacení poplatku. Na základě potvrzení o zaplacení je každému účastníkovi vydán Výkaz o celoživotním vzdělávání, do kterého se zaznamenávají zapsané kurzy. Každý kurz je zakončen zápočtem. Formu

⁷² *Akademie 3. věku.* (online) Webové stránky Klub Aktiv, 2018. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <http://www.klubaktiv.cz/studium>

⁷³ *Akademie 3. věku.* (online) Webové stránky Klub Aktiv, 2018. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <http://www.klubaktiv.cz/studium>

zakončení určuje vyučující. Zápočet musí být vždy zaznamenán do Výkazu o celoživotním vzdělávání.⁷⁴

4.5.2 Kurzy organizované nad rámec tříletého studia

Tyto kurzy jsou otevřeny pouze v případě, že je o ně dostatečný zájem a je naplněna kapacita příslušného kurzu. Podmínky přijetí ke studiu do nadstavbových kurzů A3V věk nad 50 let, řádné podání přihlášky ke studiu A3V a zaplacení poplatku. Za každý kurz se platí poplatek, jeho výše je uvedena u přehledu kurzů. Přihlášky se podávají pro každý semestr zvlášť, poplatek se také platí vždy pro daný semestr. Zájemce o studium A3V se stává účastníkem studia A3V až po zaplacení poplatku. Osvědčení se vydává vždy na základě absolvování celého kurzu. Informace o aktuálně nabízených kurzech, přednáškách a modulech jsou zveřejněny vždy před zahájením semestru.⁷⁵

Kurzy podobného typu se organizují také na univerzitě v Českých Budějovicích, kde se mohou senioři vzdělávat v celé škále oblastí. Studium není koncipováno jako tříleté, kurzy obvykle trvají jeden či dva semestry. Zájemci, kteří splňují zákonné podmínky uvedené v předchozí kapitole, si mohou zvolit kurz dle svého zájmu. Přihlášky jsou přijímány až do naplnění kurzu či zahájení výuky. Lektory jsou zde obvykle vysokoškolští pedagogové.⁷⁶

4.5.3 Kurzy pořádané organizacemi pro seniory

Jednou z možností, jak se dále vzdělávat, je účast na některé ze vzdělávacích aktivit pořádaných v rámci Jihočeského centra seniorů⁷⁷ či Senioři ČR v Českých Budějovicích⁷⁸. Tyto organizace pro své klienty pořádají nejen aktivity v rámci vnitřních prostor, ale též různé vycházky a zájezdy do zajímavých lokalit. Senioři se při nich mohou

⁷⁴ *Akademie 3. věku.* (online) Webové stránky Klub Aktiv, 2018. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <http://www.klubaktiv.cz/studium>

⁷⁵ *Akademie 3. věku.* (online) Webové stránky Klub Aktiv, 2018. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <http://www.klubaktiv.cz/studium>

⁷⁶ *Univerzita 3. věku při JČU v Českých Budějovicích.* (online) Webové stránky JČU, 2019. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <https://czv.jcu.cz/cs/univerzita-tretiho-veku>

⁷⁷ *Jihočeské centrum seniorů.* (online) Webové stránky JZCPS, 2019. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <https://jczps.webnode.cz/kontakt/pracoviste-ceske-budejovice/projekty/>

⁷⁸ *Senioři v ČR v Českých Budějovicích.* (online) Webové stránky SDCB, 2019. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <https://sdcb.webnode.cz/o-nas/>

dozvědět nejen zajímavosti, ale také souvislosti vztahující se k historickým, ekonomických, ekologických a dalším aspektům daného místa. Většinou také stráví příjemný den v přírodě či v novém městě, mohou ochutnat místní speciality a vyzkoušet si sportovní atrakce. Pokud se koná přednáška uvnitř, vedení těchto sdružení se snaží zajistit odborné přednášející, kteří seniory upoutají nejen zajímavým tématem, ale též způsobem svého přednesu. Nezřídka se zde objevují poměrně význačné kapacity z jednotlivých oborů.

4.5.4 Přednášky pro veřejnost

Přednášky určené široké veřejnosti jsou určeny také pro seniory. Mohou se odehrávat v pobočkách knihoven, v kavárnách či v institucích zabývajících se vzděláváním. Velmi oblíbenými přednáškami v městské knihovně⁷⁹ jsou ty, které se vztahují k tématu finanční gramotnosti a financím obecně. Nejen senioři se zde mohou dozvědět o možnostech, jak si založit účet, jak funguje správa financí, jaká nebezpečí se mohou objevit při používání internetového bankovníctví, či jak se ubránit finančním šmejdům. V nabídce se objevují také cestopisné přednášky, kde mladí cestovatelé popisují své zkušenosti z dalekých výprav, historické přednášky vztahující se například k výročí či různě literární akce, při nichž si veřejnost může vyzkoušet vlastní tvořivost.

4.6 Analýza získaných dat

Následující kapitola obsahuje zpracované výsledky provedeného dotazníkového šetření, které jsou pro přehlednost zobrazeny v tabulkách a grafech. Výsledky jsou vztaženy k jednotlivým proměnným. Nejčastěji se, z již zmíněných důvodů, vztahují jednotlivé parametry k věkové proměnné, pro hlubší pochopení souvislostí se však vybrané parametry motivace či bariéry ve vzdělávání uvádějí také v souvislosti s proměnnými bydliště či dosaženého vzdělání.

⁷⁹ *Knihovna města České Budějovice*. (online) Webové stránky knihovny, 2019. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <https://www.cbvk.cz/>

1) Věk seniora

V následující tabulce je vyjádřen počet respondentů ve vybraných věkových skupinách. Pro přehlednost byli respondenti rozděleni do třech věkových skupin, které jsou pro zpracování výsledku výhodné.

Tabulka 1: Počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích

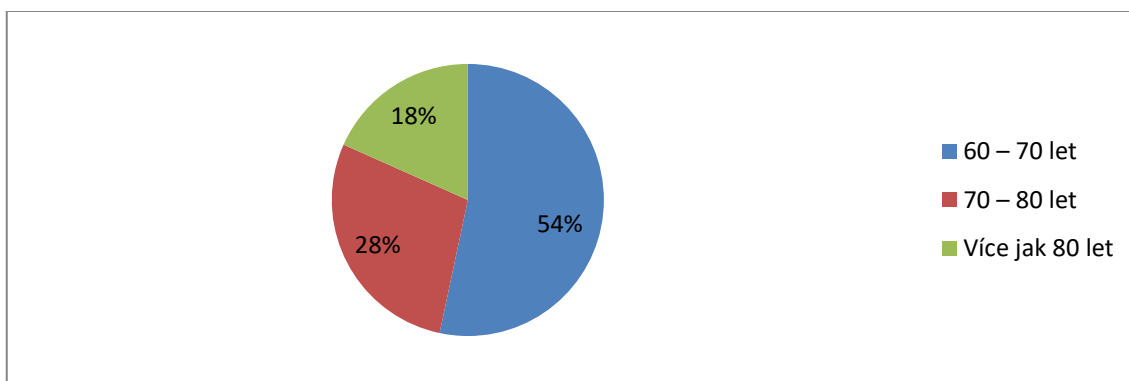
60–70 let	64
70–80 let	34
Více jak 80 let	22

Zdroj⁸⁰

Z výše uvedené tabulky je patrné, že nejvíce respondentů je zastoupeno ve věkové skupině 60–70 let. Pouze šestina z celkového počtu respondentů je starší 80 let, a čtvrtina spadá do věkového rozmezí 70–80 let.

Získané informace jsou zobrazené v následujícím grafu.

Graf 1: Počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích

Zdroj⁸¹

⁸⁰ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

⁸¹ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

2) Bydliště seniora

Jednotliví respondenti pocházejí z různých oblastí českobudějovického kraje. Bydlením ve městě je myšleno bydlení v Českých Budějovicích či v některé z větších obcí v blízkém okolí. Bydlení u příbuzných může být buď ve městě, nebo na vesnici, nelze ho pro účely tohoto výzkumu považovat za samostatné bydlení, i kdyby senior disponoval samostatným vchodem či pokojem.

Tabulka 2: Místo bydliště

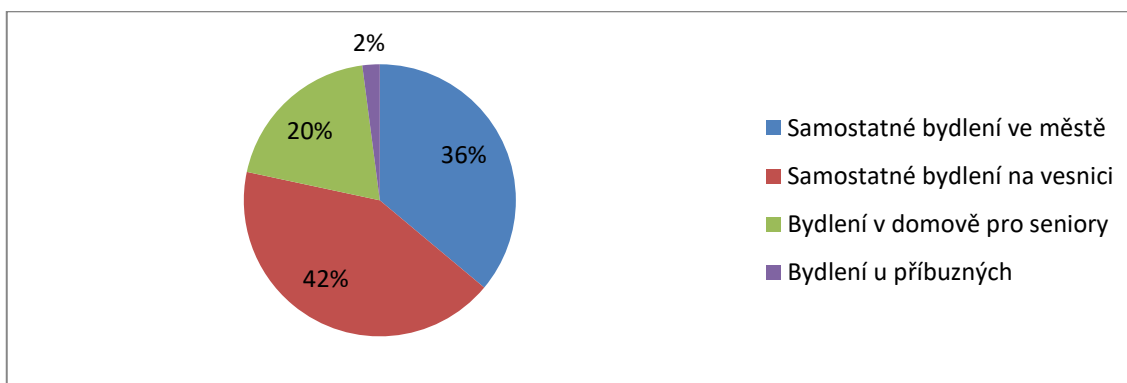
Samostatné bydlení ve městě	35
Samostatné bydlení na vesnici	41
Bydlení v domově pro seniory	19
Bydlení u příbuzných	2

Zdroj⁸²

Z výše uvedené tabulky je patrné, že třetina dotázaných seniorů bydlí v samostatném domku na vesnici. Více než čtvrtina respondentů bydlí v samostatném domě či bytě v městské aglomeraci, a pouze šestina dotázaných pobývá trvale v domově pro seniory. Dva respondenti přiznali, že sdílí domov s příbuznými.

Získané informace jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 2: Místo bydliště

Zdroj⁸³

⁸² Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

⁸³ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

3) Pohlaví

V rámci výzkumu bylo také zjišťováno, zdali se mezi respondenty vyskytuje více žen či mužů. Ačkoliv není tato proměnná přímo využita při zodpovězení výzkumných předpokladů, odpovědi jsou zohledněny v rámci celkového zhodnocení zjištěných informací.

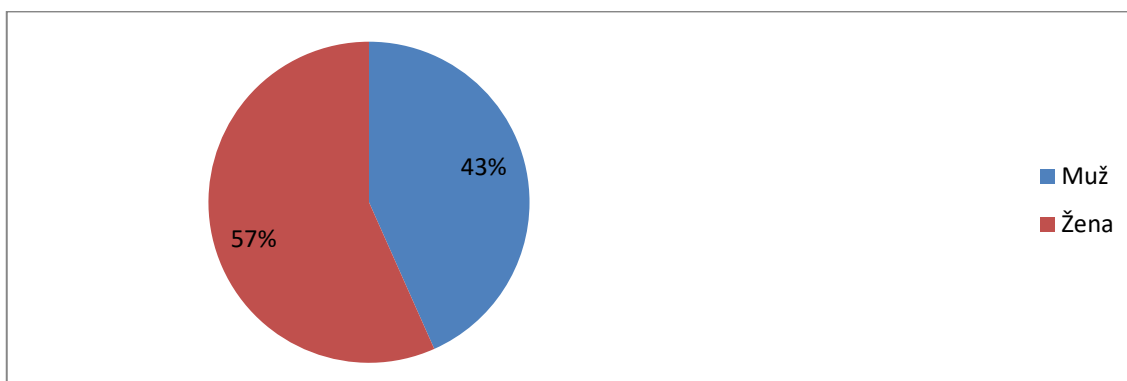
Tabulka 3: Pohlaví respondentů

Muž	52
Žena	68

Zdroj⁸⁴

Z výše uvedené následující tabulky vyplývá, že výzkumu se zúčastnilo více žen nežli mužů. Rozdíl však nebyl nikterak markantní, což je zobrazeno také v následujícím grafu.

Graf 3: Pohlaví respondentů

Zdroj⁸⁵

⁸⁴ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

⁸⁵ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

4) Dosažené vzdělání

Proměnná vztahující se k nejvyššímu dosaženému vzdělání představuje důležitý aspekt výzkumného šetření. Vzhledem k možným stupňům vzdělání byly možné odpovědi rozděleny do pěti skupin, přičemž nejnižší bylo původně uvedeno základní vzdělání. Každý z respondentů však dokončil alespoň střední odborné učiliště bez maturity, a proto není v následujícím zpracování možnost základního vzdělání uvedena.

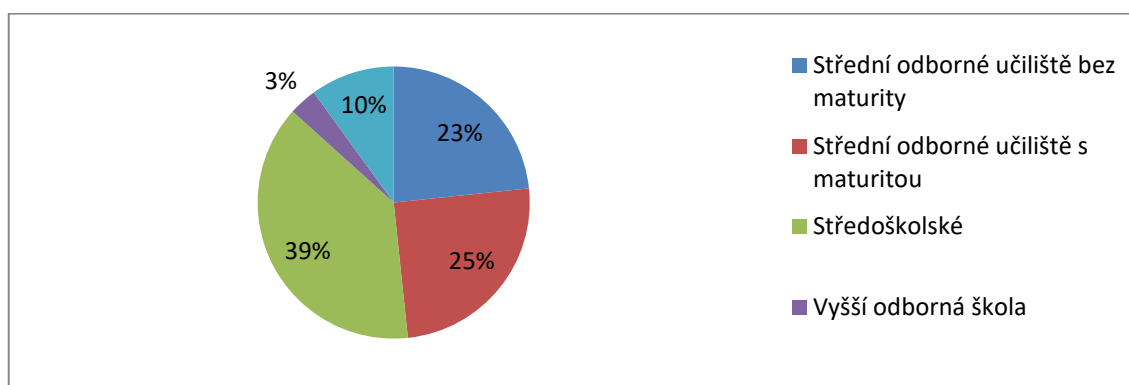
Tabulka 4: Dosažené vzdělání respondentů

Střední odborné učiliště bez maturity	28
Střední odborné učiliště s maturitou	30
Středoškolské	46
Vyšší odborná škola	4
Vysokoškolské	12

Zdroj⁸⁶

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že největší počet respondentů dosáhl středoškolského vzdělání s maturitou, neboť tuto možnost zvolila více než třetina respondentů. Téměř shodný počet dotázaných pak dokončil střední odborné učiliště buď a maturitou, nebo bez maturity. Velmi malý počet respondentů dokončil vyšší odbornou školu, a pouze dvanáct respondentů dokázalo získat vysokoškolský diplom, přičemž nebylo rozlišeno, zdali se jednalo o bakalářské či magisterské studium.

Graf 4: Dosažené vzdělání respondentů

Zdroj⁸⁷

⁸⁶ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

⁸⁷ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

5) Jakým způsobem se dozvídáte o možnostech vzdělávání pro seniory?

Nedostatek informací o nabídce vzdělávání představuje závažnou překážku pro projevení zájmu o lekce. Analýza způsobu přenosu informací představuje důležitý podnět, který může vést ke zlepšení komunikace mezi organizacemi, které kurzy pro seniory nabízejí, a jejich cílovou skupinou.

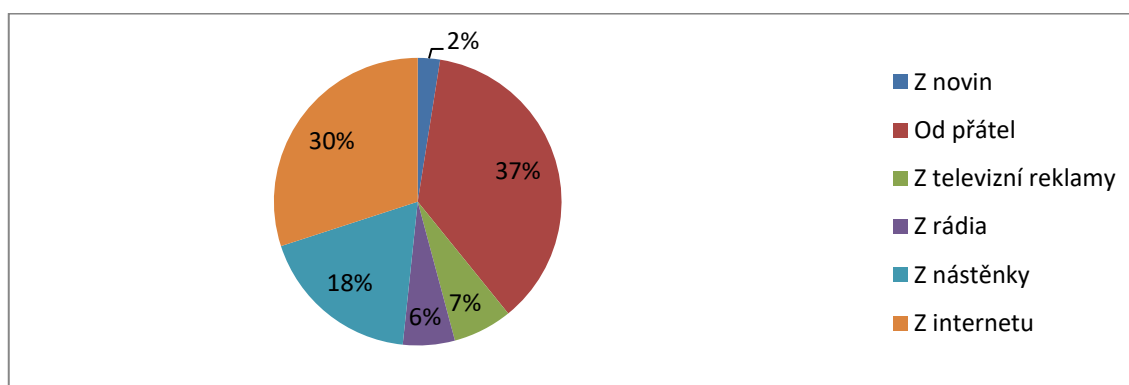
Tabulka 5: Zjišťování informací o nabízených kurzech

Z novin	3
Od přátel	44
Z televizní reklamy	8
Z rádia	7
Z nástěnky	22
Z internetu	36

Zdroj⁸⁸

Ze zjištěných informací vyplývá, že nejčastěji se dotázaní senioři dozívají o nabízených kurzech od svých přátel. Tuto možnost zvolila více než třetina respondentů. Více než čtvrtina respondentů si ověřuje nabídku kurzů pro veřejnost či seniory z internetu, přičemž není rozděleno, jakým způsobem je internet využíván. Šestina dotázaných si nové informace o nabídce kurzů zjišťuje z nástěnky, ať již obecní nebo domovní (v domově seniorů). Pouze malá část dotázaných seniorů si tyto informace zjišťuje z televizní reklamy či z rádia, a tři senioři si o nabídce kurzů přečtou inzerát v novinách.

Graf 5: Zjišťování informací o nabízených kurzech

Zdroj⁸⁹

⁸⁸ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

⁸⁹ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

6) O jakých možnostech vzdělávání v současné době máte povědomí?

Následující vyhodnocení této otázky je již vztaženo k proměnné věku. Mezi možnostmi jsou uvedeny nejčastěji nabízené formy vzdělávání seniorů v českobudějovickém kraji, přičemž výsledné odpovědi jsou rozděleny do jednotlivých podskupin dle věku. Respondenti mohli volit více správných odpovědí.

Tabulka 6: Povědomí o nabízených vzdělávacích kurzech

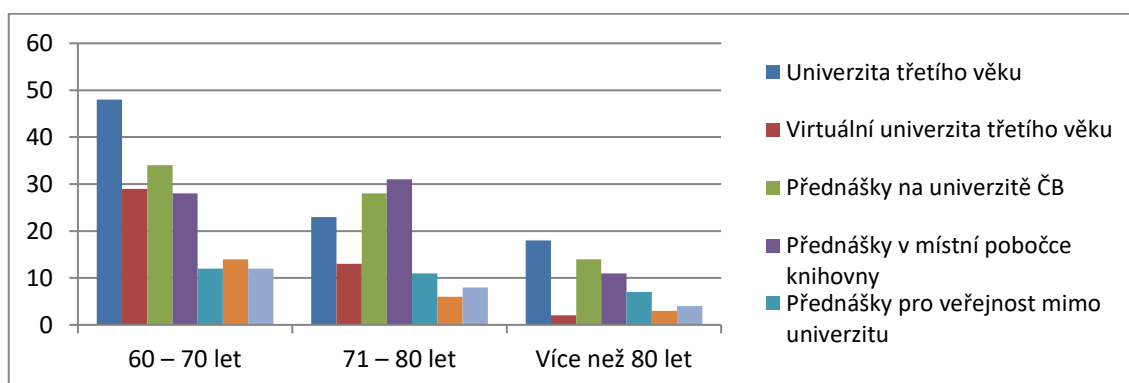
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Akademie třetího věku	48	23	18
Virtuální univerzita třetího věku	29	13	2
Přednášky na univerzitě ČB	34	28	14
Přednášky v místní pobočce knihovny	28	31	11
Přednášky pro veřejnost mimo univerzitu	12	11	7
Výuka jazyků v jazykové škole	14	6	3
Aktivizačně – vzdělávací činnosti v DpS	12	8	4

Zdroj⁹⁰

Ze zjištěných informací je patrné, že nejvíce jsou respondenti obeznámeni s nabídkou Akademie třetího věku, která nabízí tříleté studium pro seniory, a s přednáškami na univerzitě v Českých Budějovicích, které jsou zpravidla jednosemestrální. Senioři mladší 70 let jsou také poměrně dobře obeznámeni s nabídkou virtuální univerzity třetího věku, kterou mohou studovat pouze s využitím internetu. Velká většina seniorů spadajících do skupiny 70–80 let uvedli, že mají povědomí o nabídkách přednášek v místní pobočce knihovny, a třetina seniorů starších 80 let se zajímá o přednášky pro veřejnost konající se mimo univerzitu. Pouze malá část respondentů má povědomí o jazykových kurzech v jazykových školách či o aktivizačně vzdělávacích činnostech v Domově seniorů.

⁹⁰ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

Graf 6: Povědomí o nabízených vzdělávacích kurzech

Zdroj⁹¹

Povědomí o nabízených kurzech je zpracováno také z hlediska proměnné nejvyššího dosaženého vzdělání, aby bylo možno porovnat, zdali se senioři s odlišným vzděláním zajímají o odlišné typy kurzů.

Tabulka 7: Povědomí o nabízených vzdělávacích kurzech

	SOU bez maturity	SOU s maturitou	SŠ	VOŠ	VŠ
A3V	12	8	32	1	10
Virtuální univerzita třetího věku	6	4	22	2	11
Přednášky na univerzitě ČB	5	11	17	3	9
Přednášky v místní pobočce knihovny	2	3	9	1	4
Přednášky pro veřejnost mimo univerzitu	6	7	5	0	2
Výuka jazyků v jazykové škole	14	8	11	2	6
Aktivizačně – vzdělávací činnosti v DpS	16	12	8	1	5

Zdroj⁹²

Z tabulky lze vyčíst, že nejvíce absolventů SOU bez maturity se zajímá o aktivizačně – vzdělávací činnosti v DpS a o možnosti výuky jazyků v jazykové škole. Naopak nejméně povědomí mají o přednáškách v místní knihovně. Absolventi SOU s maturitou se navíc zajímají také o přednášky na univerzitě v Českých Budějovicích.

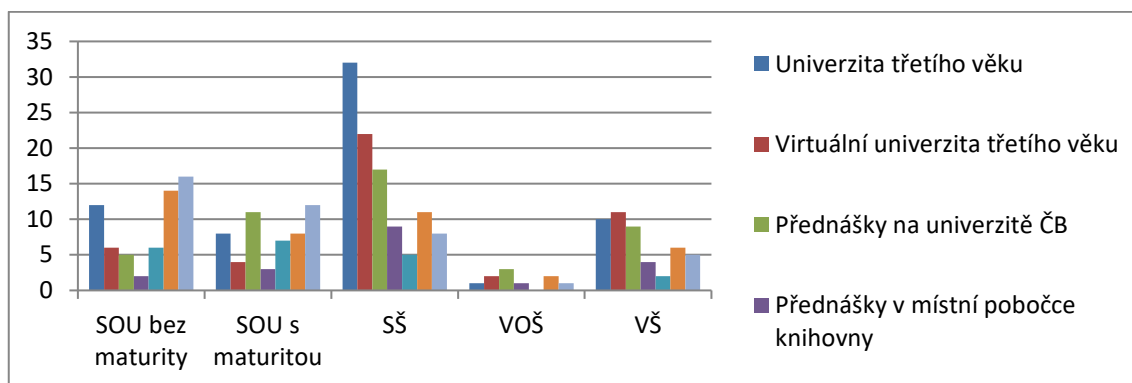
⁹¹ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

⁹² Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

Absolventi SŠ se, podobně jako absolventi VŠ, nejvíce zajímají o přednášky na univerzitě v ČB, o možnost studia na Akademii třetího věku, ale také o studium na virtuální univerzitě. Absolventi VŠ se méně zajímají o studium určené pro veřejnost a pořádané v knihovnách.

Uvedené informace jsou vyjádřeny v následujícím grafu.

Graf 7: Povědomí o nabízených vzdělávacích kurzech

Zdroj⁹³

⁹³ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

7) Jaké motivační prvky ovlivnily Vaši volbu formy vzdělávání?

Následující vyhodnocení je zobrazeno ve vztahu k faktoru věku. Respondenti mohli zvolit vícero odpovědí, a základním cílem bylo analyzovat motivační faktory, které mohou ovlivnit volbu specifické formy vzdělání.

Tabulka 8: Motivace k volbě specifické formy vzdělání

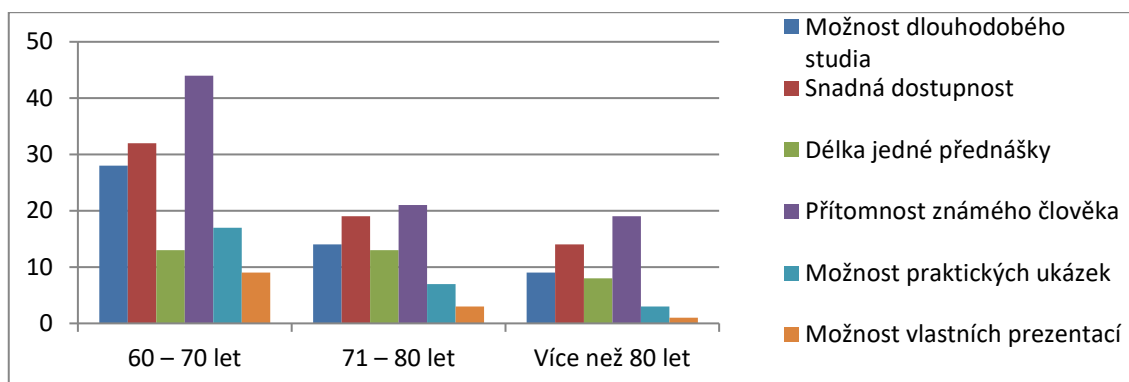
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Možnost dlouhodobého studia	28	14	4
Snadná dostupnost	32	19	14
Délka jedné přednášky	13	13	8
Přítomnost známého člověka	44	21	19
Možnost praktických ukázek	17	7	3
Možnost vlastních prezentací	9	3	1

Zdroj⁹⁴

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že napříč všemi věkovými skupinami respondentů jsou nejdůležitějšími motivačními faktory přítomnost známého člověka a snadná dostupnost vybraného kurzu. Ve věkových skupinách do 80 let bylo zjištěno, že mezi důležité motivační faktory lze zařadit také možnost dlouhodobého studia, zatímco senioři starší 80 let zvažují také délku jedné přednášky. V této věkové skupině se jeví jako insignifikantní faktory možnosti praktických ukázek a vlastních prezentací, které jsou však méně důležité také v ostatních věkových skupinách.

Zjištěné informace jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 8: Motivace k volbě specifické formy vzdělání

Zdroj⁹⁵

⁹⁴ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

⁹⁵ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

8) Jaká byla vaše motivace při volbě obsahu vzdělávání?

Tato otázka byla zaměřena na motivační prvky, které ovlivnily výběr obsahu vzdělávání. Záměrně byly nabídnuty jiné možnosti nežli v předchozím případě, neboť motivace může být v tomto případě ovlivněna událostmi, které se odehrávají přímo v rámci lekce.

Tabulka 9: Motivace při volbě obsahu vzdělávání

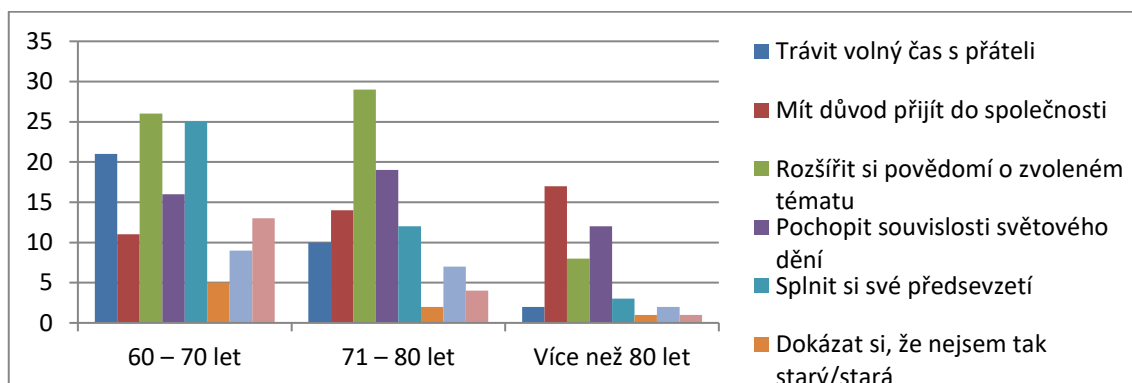
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Trávit volný čas s přáteli	21	10	2
Mít důvod přijít do společnosti	11	14	17
Rozšířit si povědomí o zvoleném tématu	26	29	8
Pochopit souvislosti světového dění	16	19	12
Splnit si své předsevzetí	25	12	3
Poslechnout si oblíbeného lektora	9	7	2
Naučit se cizímu jazyku	13	4	1

Zdroj⁹⁶

Z tabulky je patrná skutečnost, že pro věkové skupiny do 80 let je nejdůležitějším motivačním faktorem snaha rozšířit si povědomí o zvoleném tématu, zatímco pro respondenty z věkové skupiny nad 80 let představuje nejsilnější motivační faktor důvod přijít do společnosti. Samotný obsah je tedy podřízen výběru společnosti, s níž se chce respondent stýkat. Respondenti mladší 70 let si dále přejí splnit si svá předsevzetí, zatímco respondenty nad 70 let motivuje k započetí nového kurzu touha pochopit souvislosti světového dění. Nejmenší počet respondentů při volbě obsahu kurzu zvažuje motivaci naučit se cizím jazykům či poslechnout si oblíbeného lektora. Pro respondenty starší 80 let již také nepředstavují motivaci splnit si určitá předsevzetí či trávit čas s přáteli.

⁹⁶ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

Graf 9: Motivace při volbě obsahu vzdělávání

Zdroj⁹⁷

9) Jaká forma vzdělávání Vám nejvíce vyhovuje?

Následující otázka zjišťuje, jaké formy vzdělávání jsou pro jednotlivé věkové skupiny nejpřínosnější. V možnostech jsou uvedeny nejčastější formy vzdělávání, které jsou ve vybraném kraji seniorům nabízeny. Také zde mohli respondenti zvolit více možností.

Tabulka 10: Nejoblíbenější forma vzdělávání

	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Akademie 3 V	35	16	2
Přednášky v knihovně	21	8	3
Přednášky pro veřejnost	28	5	8
Lekce kreativních činností	18	17	6
Internetové vzdělávání	22	7	0
Aktivizačně – vzdělávací činnosti v DpS	7	16	11
Kratší jazykové lekce	7	4	1

Zdroj⁹⁸

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že oblíbenost jednotlivých forem vzdělávání se v rámci jednotlivých věkových skupin liší. Ve věkové skupině do sedmdesáti let je nejoblíbenější formou vzdělávání Akademie 3 V, které se účastní nadpoloviční většina respondentů z této skupiny. Třetina respondentů se též ráda účastní přednášek pro veřejnost či se vzdělává pomocí internetu. Ve věkové skupině 70–80 let se po internetu vzdělává pouze čtvrtina dotázaných. V této věkové skupině jsou nejvíce v oblíbě

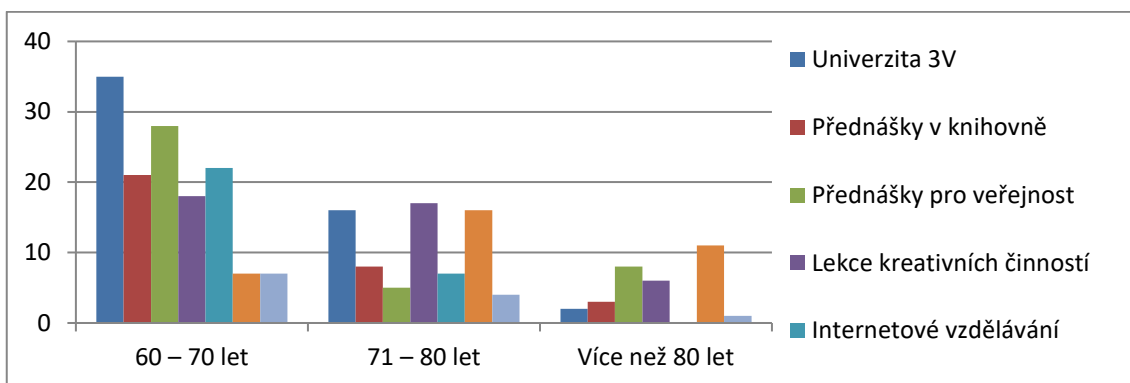
⁹⁷ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

⁹⁸ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

kreativní činnosti, Akademie 3 V či aktivizačně – vzdělávací činnosti. Posledně jmenovaná činnost je nejoblíbenější také u respondentů starších 80 let. Naopak nejméně oblíbené jsou v této věkové skupině různé formy internetového vzdělávání. Ve všeobecném porovnání se nejmenší oblibě těší kratší jazykové lekce.

Zjištěné informace jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 10: Nejoblíbenější forma vzdělávání

Zdroj⁹⁹

⁹⁹ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

10) Jaké obory vzdělávání Vás zajímají?

V následující tabulce jsou zobrazeny výsledky dotazu, zjišťujícího nejčastější oblasti zájmu respondentů, které se promítají do výběru preferovaných lekcí. Odpovědi byly zpracovány ve vztahu k proměnné nejvyššího dosaženého vzdělání.

Tabulka 11: Nejčastější zajímavé obory vzdělávání

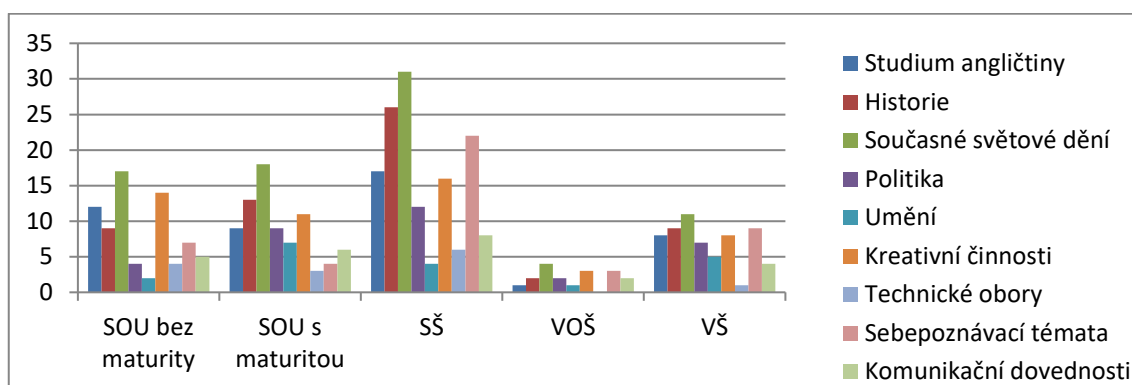
	SOU bez maturity	SOU s maturitou	SŠ	VOŠ	VŠ
Studium angličtiny	12	9	17	1	8
Historie	9	13	26	2	9
Současné světové dění	17	18	31	4	11
Politika	4	9	12	2	7
Umění	2	7	4	1	5
Kreativní činnosti	14	11	16	3	8
Technické obory	4	3	6	0	1
Sebezpůsobovací témata	7	4	22	3	9
Komunikační dovednosti	5	6	8	2	4

Zdroj¹⁰⁰

Z tabulky je patrné, že nejčastější oblastí zájmu je snaha dozvědět se více o současném světovém dění. Tuto možnost zvolil nadpoloviční počet respondentů ve všech skupinách. Absolventy SŠ zajímají také vzdělávací lekce o historii, sebezpůsobovací témata či studium anglického jazyka. Nejméně se zajímají o umění a technické obory. O technické obory nejvíce zájem ani respondenti z ostatních sledovaných skupin. Absolventy VŠ taktéž zajímají sebezpůsobovací témata a historie, zajímají se také o anglický jazyk a o politiku. Sebezpůsobovací témata naopak nezajímají absolventy SOU s maturitou, a absolventi SOU se maturity se nezajímají o umění a politiku. Absolventi VOŠ se často zajímají o kreativní činnosti.

¹⁰⁰ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

Graf 11: Nejčastější zajímavé obory vzdělávání

Zdroj¹⁰¹

¹⁰¹ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

11) Jak byste popsal/a svá očekávání vůči zvolenému vzdělávání?

Míra a rozsah očekávání také výrazně ovlivňují postoj respondentů k formě a průběhu vzdělávání. Znalost prvků očekávání může napomoci zvýšit či snížit motivaci k výuce snahou tato očekávání naplnit. V tabulce jsou výsledky zpracovány ve vztahu k proměnné věku.

Tabulka 12: Očekávání kladená na vzdělávací proces

	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Dozvíím se nové informace	32	17	10
Přednášky či činnosti budou zajímavé	26	19	8
Dostanu prostor pro vlastní vyjádření	14	5	1
Seznámím se s novými lidmi	8	11	7
Poznám život mladé generace	23	12	4
Budu se mít na co těšit	43	25	11
Domluvíím se anglicky	12	5	0

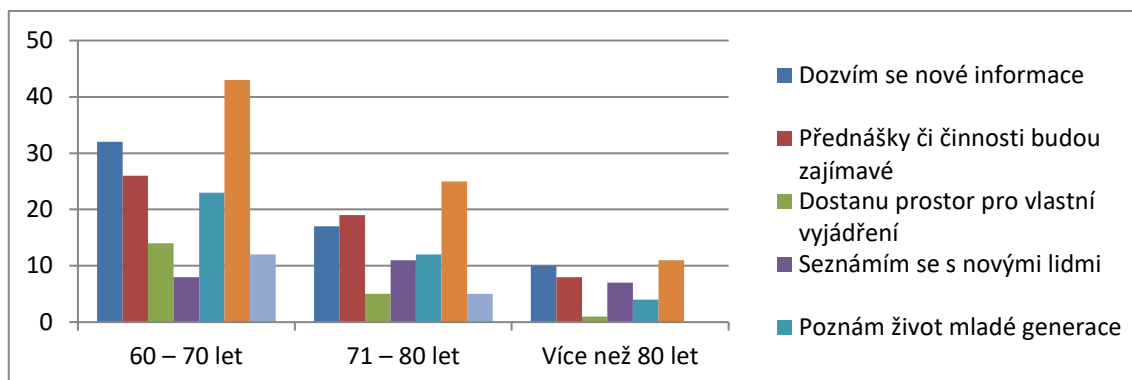
Zdroj¹⁰²

Výše uvedená tabulka ukazuje, že nejsilnějším očekáváním respondentů je získání něčeho, na co se budou moci těšit. S tímto aspektem souvisí také očekávání, že zvolené přednášky budou zajímavé. Možnost první zvolilo více než 50 % dotázaných. Možnost druhou jedna třetina dotázaných. Vysoký počet respondentů napříč všemi věkovými kategorie také očekával, že se v rámci vzdělávacích aktivit dozví nové informace. Naopak žádný z respondentů starší 80 let již neočekával, že se domluví anglicky či že dostane prostor pro vlastní vyjádření, a tyto dvě možnosti byly zvoleny pouze malým počtem respondentů z druhé věkové skupiny. Nejméně dotázaných mladších 70 let očekávalo možnost seznámit se s novými lidmi.

¹⁰² Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

Zjištěné informace jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 12: Očekávání kladená na vzdělávací proces

Zdroj¹⁰³

¹⁰³ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

12) Naplňuje Vámi navštěvovaný vzdělávací program tato očekávání?

Následující tabulka zobrazuje výsledky získané v odpovědích ve vztahu k proměnné věku. Naplněná očekávání mohou výrazně zvýšit motivaci respondentů.

Tabulka 13: Míra naplnění vymezených očekávání

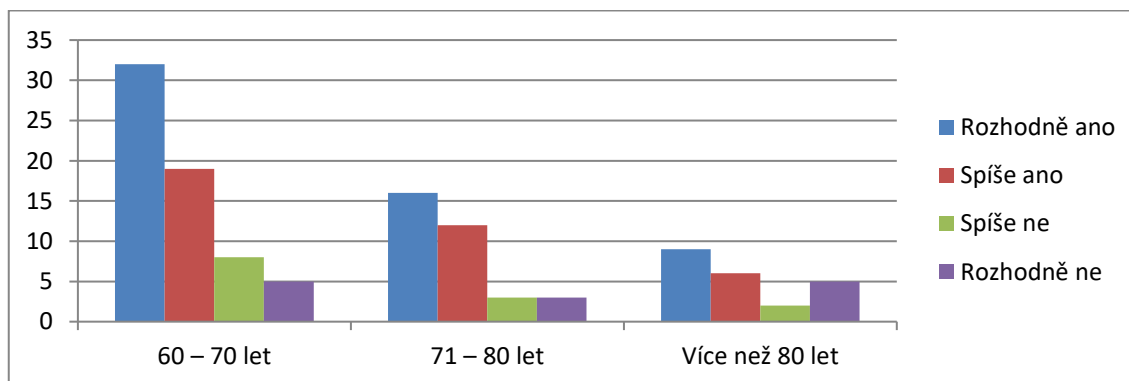
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Rozhodně ano	32	16	9
Spíše ano	19	12	6
Spíše ne	8	3	2
Rozhodně ne	5	3	5

Zdroj¹⁰⁴

Ze zjištěných výsledků je patrné, že nadpoloviční většina respondentů napříč všemi věkovými kategoriemi dokáže svá očekávání v rámci zvolených vzdělávacích kurzů naplnit. Rozhodně či spíše dokáže svá očekávání naplnit tři čtvrtiny respondentů mladších 80 let a dvě třetiny respondentů starších 80 let. Pouze osmina z celkového počtu respondentů nedokáže svá očekávání ve zvoleném kurzu naplnit.

Dosažené výsledky jsou uvedeny v následujícím grafu.

Graf 13: Míra naplnění vymezených očekávání

Zdroj¹⁰⁵

¹⁰⁴ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹⁰⁵ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

13) Jaké z následujících prvků zvýší Vaši motivaci vstoupit do vzdělávacího procesu?

Zjištění, jakým způsobem lze zvýšit motivaci seniorů ke vzdělávání, pomůže pochopit nejen současná očekávání, která senioři mají vůči vzdělávacím aktivitám, ale pomůže odhalit také oblasti, v nichž by bylo žádoucí provést určité změny v nabídce vzdělávání pro seniory.

Tabulka 14: Prvky zvyšující motivaci ke vzdělání

	Samostatné bydlení ve městě	Samostatné bydlení na vesnici	Bydlení v DpS	Bydlení u příbuzných
Snadná dopravní dostupnost	1	13	1	0
Finanční úlevy	7	11	2	0
Přítomnost známé osoby	4	6	4	1
Zajímavé téma	6	5	8	1
Známý či oblíbený přednášející	2	3	3	0
Kratší přednášky	4	1	1	0
Zajímavá lokalita	11	2	0	0

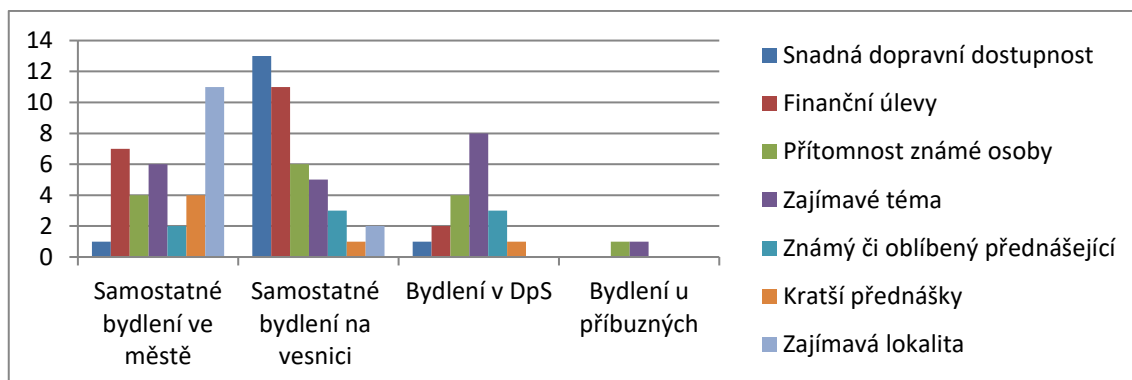
Zdroj¹⁰⁶

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že zatímco pro respondenty žijící ve městě může zvýšit motivaci zajímavá lokalita, v níž se vzdělávací lekce odehrává, pro respondenty žijící na venkově představuje prvek motivace finanční úleva a snadná dopravní dostupnost. Obě skupiny dotázaných pak za prvek zvyšující motivaci nepovažují zajímavé téma či přítomnost známého či oblíbeného lektora. Respondenti žijící u příbuzných jako prvek motivace vnímají zajímavé téma či přítomnost známé osoby, což považují za důležitý prvek motivace také osoby bydlící v domově pro seniory. Z pochopitelných důvodů není pro posledně zmiňovanou skupinu dotázaných motivující zajímavá lokalita či snadná dopravní dostupnost.

¹⁰⁶ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

Získané informace jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 14: Prvky zvyšující motivaci ke vzdělání

Zdroj¹⁰⁷

¹⁰⁷ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

14) Cítíte se motivováni ke vzdělávání osobami ve vašem okolí?

Následující tabulka zobrazuje míru motivace blízkých osob, kterou mohou seniory ve studiu psychicky i finančně podporovat. Výsledky jsou vztaheny k proměnné věku.

Tabulka 15: Motivace ke vzdělání blízkými osobami

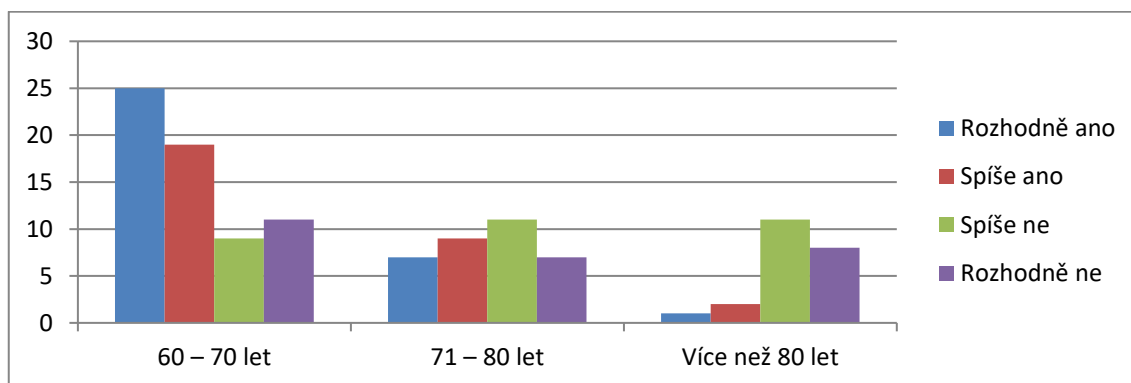
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Rozhodně ano	25	7	1
Spíše ano	19	9	2
Spíše ne	9	11	11
Rozhodně ne	11	7	8

Zdroj¹⁰⁸

Z výše uvedené tabulky je patrné, že čím starší jsou respondenti, tím menší mají ve svých blízkých oporu při započítí studia. Zatímco dvě třetiny respondentů mladších 70 let uvedli, že jejich blízcí je spíše nebo rozhodně motivují, nadpoloviční většina respondentů z druhé věkové skupiny naopak spíše či vůbec žádnou podporu nemá. Respondenti starší 80 let již téměř všichni nejsou v započítí studia podporováni.

Získané informace jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 15: Tabulka 16: Motivace ke vzdělání blízkými osobami

Zdroj¹⁰⁹

¹⁰⁸ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹⁰⁹ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

15) Máte možnost vzdělávat se formou mezigeneračního dialogu?

Následující tabulka zobrazuje výsledky odpovědí na možnost vzdělávat se formou mezigeneračního dialogu. Výsledky jsou zpracovány ve vztahu k proměnné věku.

Tabulka 17: Možnost vzdělávání formou mezigeneračního dialogu

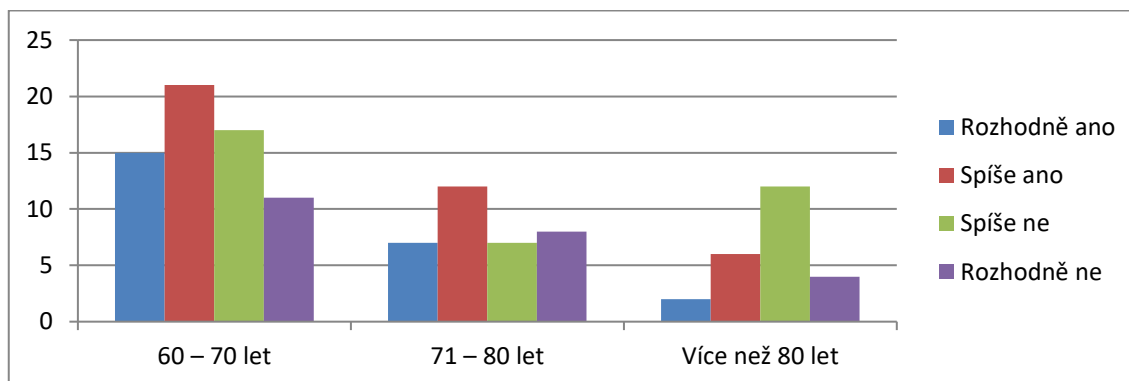
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Rozhodně ano	15	7	2
Spíše ano	21	12	6
Spíše ne	17	7	12
Rozhodně ne	11	8	4

Zdroj¹¹⁰

Z výše uvedené tabulky lze vyčíst, že čím starší jsou studenti vzdělávacích aktivit pro seniory, tím menší mají možnost využít formu mezigeneračního dialogu. Dvě třetiny respondentů mladších 70 let mohou využít tuto formu vzdělání, zatímco stejně tak může učinit pouze polovina respondentů v druhé věkové skupině a pouze třetině respondentů starších 80 let.

Zjištěné výsledky jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 16: Možnost vzdělávání formou mezigeneračního dialogu

Zdroj¹¹¹

¹¹⁰ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹¹¹ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

16) Jaké vnímáte překážky pro přihlášení se do zvoleného vzdělávacího kurzu?

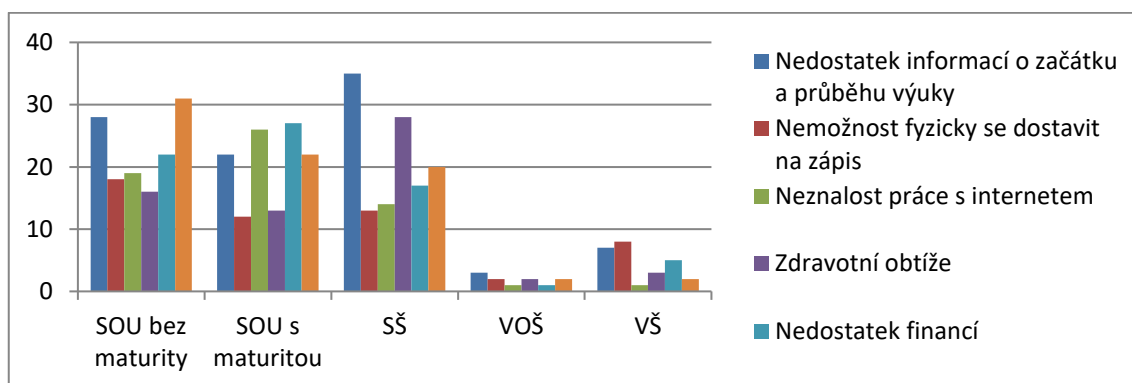
Následující tabulka obsahuje zpracované odpovědi ve vztahu k proměnné nejvyššího dosaženého vzdělání.

Tabulka 18: Vnímané překážky pro přihlášení se do kurzu

	SOU bez maturity	SOU s maturitou	SŠ	VOŠ	VŠ
Nedostatek informací o začátku a průběhu výuky	28	22	35	3	7
Nemožnost fyzicky se dostavit na zápis	18	12	13	2	8
Neznalost práce s internetem	19	26	14	1	1
Zdravotní obtíže	16	13	28	2	3
Nedostatek financí	22	27	17	1	5
Nepřítomnost známé osoby	31	22	20	2	2

Zdroj¹¹²

Graf 17: Vnímané překážky pro přihlášení se do kurzu

Zdroj¹¹³

¹¹² Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹¹³ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

17) Jaké vnímáte překážky v rámci docházení do zvoleného vzdělávacího kurzu?

Rozpoznání překážek, které klientům brání v absolvování celého kurzu, mohou významně napomoci udržet si vysokou motivaci po celou dobu konání kurzu. Výsledky jsou zpracovány ve vztahu k proměnné nejvyššího dosaženého vzdělání.

Tabulka 19: Překážky v docházce do zvoleného vzdělávacího kurzu

	SOU bez maturity	SOU s maturitou	SŠ	VOŠ	VŠ
Nedostatek znalostí	19	23	17	2	2
Nedostatek času	12	27	25	4	7
Ztráta zájmu	7	22	29	3	8
Zdravotní obtíže	24	18	21	2	4
Nepřípravenost lektora	12	8	14	1	3
Špatná možnost dopravy	18	14	16	1	3

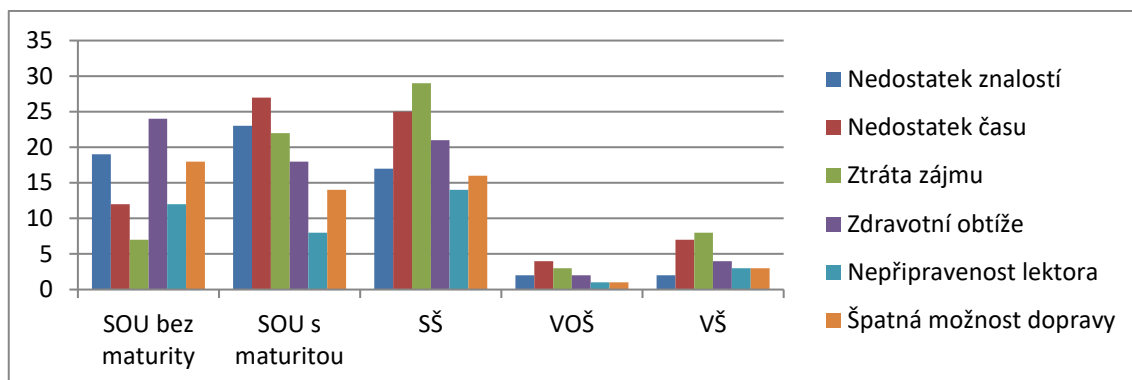
Zdroj¹¹⁴

Mezi respondenty absolvujícími SOU bez maturity se jako nejčastější překážka jevíly zdravotní obtíže, což v dotazníku zvolila nadpoloviční většina dotázaných. Vysoký počet odpovědí získala také špatná možnost dopravy a nedostatek znalostí. Naopak nejmenšího počtu v této skupině bylo získáno v možnosti ztráty zájmu. Ztráta zájmu však představuje závažnou překážku pro absolventy SŠ, u nichž je také častou překážkou ostatek času a znalostí. Naopak nejméně překážek uváděli v možnosti nepřipravenost lektora. Také absolventi VOŠ a SOU bez maturity spatřují v nedostatku času závažnou překážku, zatímco špatná možnost dopravy nepředstavuje důležitou překážkou.

¹¹⁴ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

Zjištěné informace jsou obsaženy v následujícím grafu.

Graf 18: Překážky v docházce do zvoleného vzdělávacího kurzu

Zdroj¹¹⁵

¹¹⁵ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

18) Domníváte se, že město či obec, ve které žijete, dostatečně podporuje vzdělávání seniorů?

Motivace ke vzdělání je ovlivněna také místem, v němž jedinec žije. Otázka zkoumající postoj respondentů k míře podpory vzdělávání ze strany obcí byla vztažena k proměnné místa bydliště, aby mohlo být zjištěno, v jakých lokalitách jsou

Tabulka 20: Postoj k podpoře vzdělávání v místě bydliště

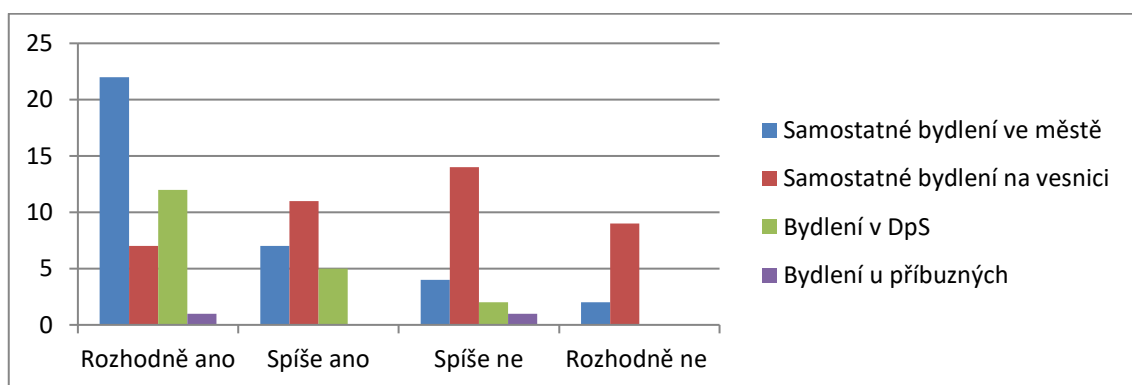
	Samostatné bydlení ve městě	Samostatné bydlení na vesnici	Bydlení v DpS	Bydlení u příbuzných
Rozhodně ano	22	7	12	1
Spíše ano	7	11	5	0
Spíše ne	4	14	2	1
Rozhodně ne	2	9	0	0

Zdroj¹¹⁶

Z tabulky lze vyčíst skutečnost, že největší podporu ke vzdělávání uvádějí respondenti bydlící ve městě v samostatném bytě či domě. Naopak respondenti bydlící na vesnici v téměř dvou třetinách případů uvádějí, že ze strany obce necítí téměř žádnou podporu. S mírou podpory jsou naopak spokojeni klienti bydlící v domově pro seniory.

Zjištěné informace jsou uvedeny v následujícím grafu.

Graf 19: Postoj k podpoře vzdělávání v místě bydliště

Zdroj¹¹⁷

¹¹⁶ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹¹⁷ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

19) Domníváte se, že pozitivní přístup pedagoga podporuje Vaši motivaci?

Následující otázkou bylo zkoumáno, zdali respondenty dokáže přístup pedagoga motivovat v pokračování v započatém vzdělávání. Výsledky byly vyhodnoceny s ohledem na proměnnou věku.

Tabulka 21: Podporující přístup pedagoga

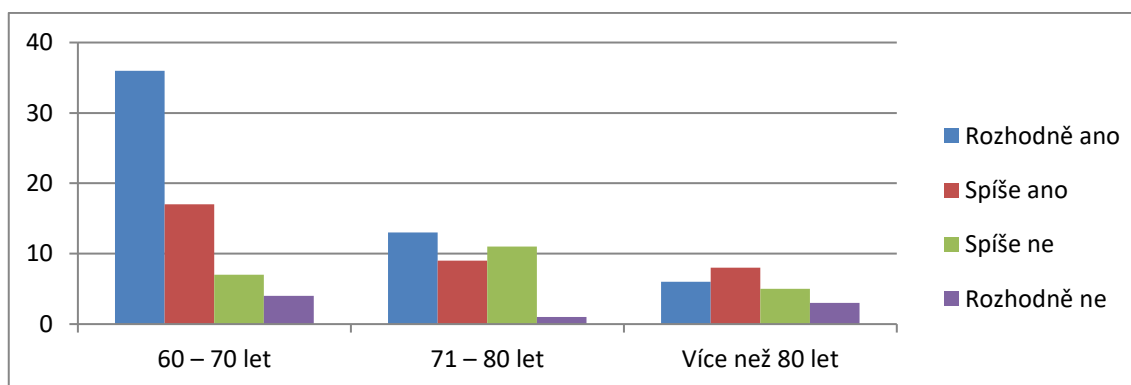
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Rozhodně ano	36	13	6
Spíše ano	17	9	8
Spíše ne	7	11	5
Rozhodně ne	4	1	3

Zdroj¹¹⁸

Z výše uvedené tabulky je patrné, že respondenti ve věkové skupině do 70 let se cítí pozitivně motivováni přístupem pedagoga. Rozhodně motivována se cítí více než polovina respondentů, zatímco nemotivována se cítí pouze menšina dotázaných. V druhé věkové skupině se spíše necítí motivována třetina dotázaných, zatímco další třetina se cítí rozhodně motivována. V poslední věkové skupině nad 80 let se nadpoloviční většina cítí spíše nebo rozhodně motivována.

Zjištěné výsledky jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 20: Podporující přístup pedagoga

Zdroj¹¹⁹

¹¹⁸ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹¹⁹ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

20) Pomáhají Vám při poklesu motivace Vaši nejbližší?

V následující tabulce je zkoumáno, zdali je seniorům poskytována podpora ze strany jejich nejbližších, zejména v případě poklesu motivace v již započatém studiu. Zkoumán je zde vztah s proměnnou věku.

Tabulka 22: Podpora a motivace ze strany nejbližších

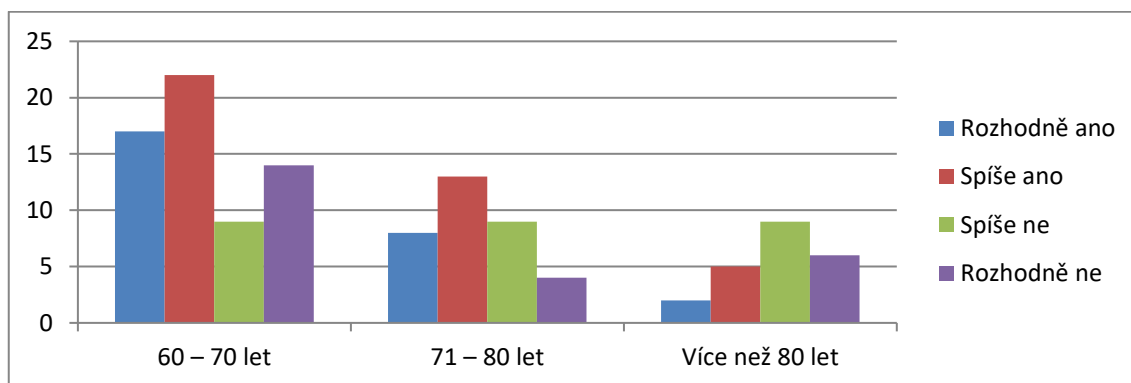
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Rozhodně ano	17	8	2
Spíše ano	22	13	5
Spíše ne	9	9	9
Rozhodně ne	14	4	6

Zdroj¹²⁰

Získané informace ukazují na velmi nejednotné výsledky. Ve skupině respondentů do 70 let věku uvedla podporu v případě ztráty motivace třetina respondentů, avšak čtvrtina respondentů se naopak domnívá, že ze strany nejbližších se jí žádné podpory nedostává. V druhé věkové skupině se nadpoloviční většině respondentů dostává podpory, zatímco respondenty ve věkové skupině nad osmdesát naopak v nadpoloviční většině jejich nejbližší nepodporují.

Získané informace jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 21: Podpora a motivace ze strany nejbližších

Zdroj¹²¹

¹²⁰ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹²¹ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

21) Změnil se Váš přístup ke vzdělávání po dosažení seniorského věku?

Odpovědi na tuto otázku jsou zkoumány ve vztahu ke dvěma různým proměnným, věku a dosaženému vzdělání. Jednotlivé aspekty vzájemných vztahů jsou uvedeny ve dvou různých tabulkách a grafech.

Tabulka 23: Změna přístupu ke vzdělání z hlediska věku

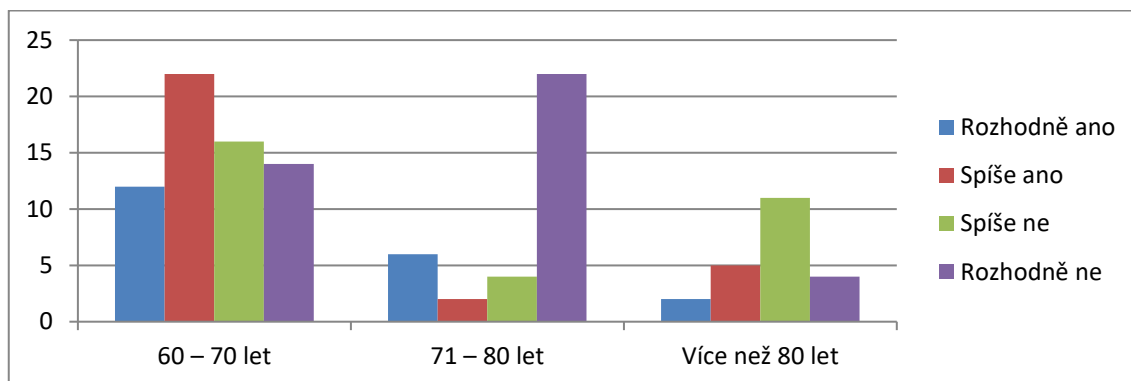
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Rozhodně ano	12	6	2
Spíše ano	22	2	5
Spíše ne	16	4	11
Rozhodně ne	14	22	4

Zdroj¹²²

Z výše uvedených hodnot je patrné, že více než polovina respondentů ve věku do 70 let svůj přístup ke vzdělání rozhodně či spíše změnil. Naopak více než polovina respondentů v druhé věkové skupině svůj postoj ke vzdělání rozhodně nezměnila. Respondenti starší 80 let se v nadpoloviční většině domnívají, že svůj přístup ke vzdělání spíše nezměnili.

Uvedené informace jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 22: Změna přístupu ke vzdělání z hlediska věku

Zdroj¹²³

Následující tabulka zobrazuje změnu v přístupu ke vzdělání z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů.

¹²² Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹²³ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

Tabulka 24: Změna přístupu ke vzdělání z hlediska dosaženého vzdělání

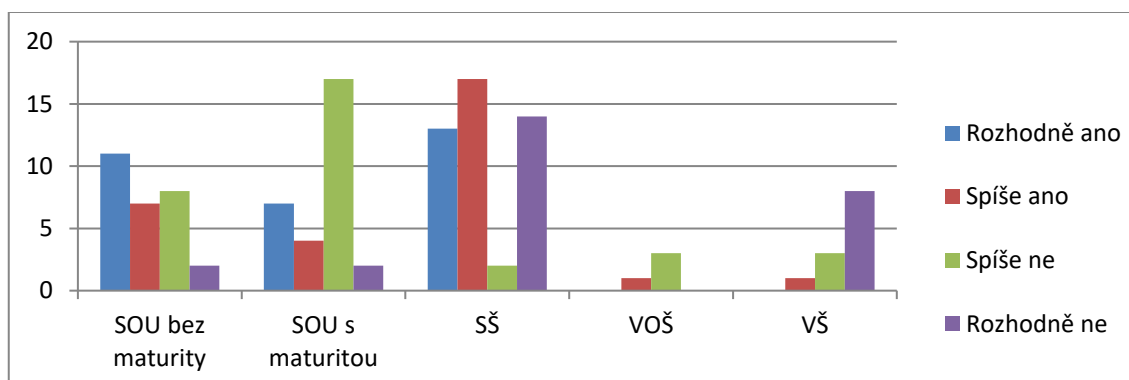
	SOU bez maturity	SOU s maturitou	SŠ	VOŠ	VŠ
Rozhodně ano	11	7	13	0	0
Spíše ano	7	4	17	1	1
Spíše ne	8	17	2	3	3
Rozhodně ne	2	2	14	0	8

Zdroj¹²⁴

Z výše uvedené tabulky je patrné, že největší změnu k přístupu ke vzdělání přiznali absolventi SOU bez maturity a absolventi SŠ. Naopak absolventi vysokoškolského studia svůj přístup ke vzdělání ve většině případů rozhodně nezměnili. Podobně se vyjádřila také třetina absolventů SŠ. Stejný názor pak vyjádřili pouze dva absolventi SOU bez maturity a dva absolventi SOU s maturitou.

Získané hodnoty jsou vyjádřeny v následujícím grafu.

Graf 23: Změna přístupu ke vzdělání z hlediska dosaženého vzdělání

Zdroj¹²⁵

¹²⁴ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹²⁵ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

22) Považujete nabízené možnosti vzdělávání za dostatečné?

Poslední otázka zkoumá celkovou spokojenost respondentů s nabídkou vzdělávání, o níž mají povědomí, ve vybrané lokalitě.

Tabulka 25: Dostatek nabízených možností ke vzdělávání

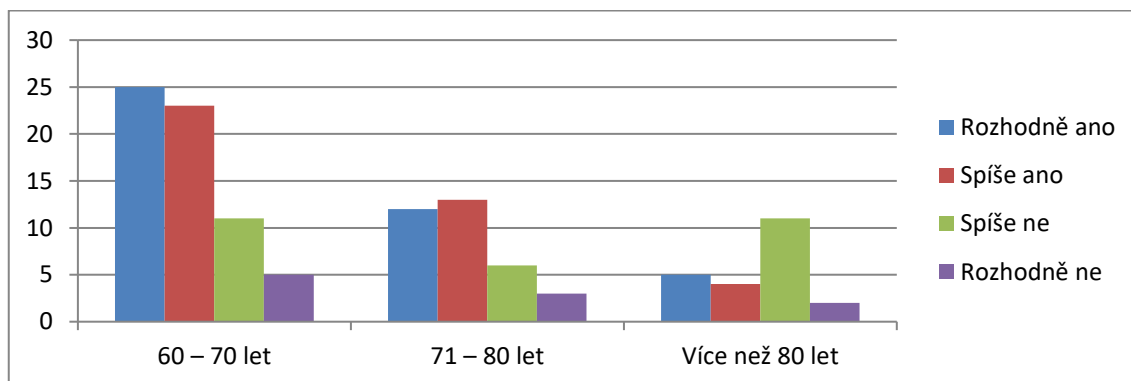
	60–70 let	71–80 let	Více než 80 let
Rozhodně ano	25	12	5
Spíše ano	23	13	4
Spíše ne	11	6	11
Rozhodně ne	5	3	2

Zdroj¹²⁶

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že ve věkových skupinách pod 80 let jsou respondenti s nabídkou vzdělávacích kurzů spokojenější nežli respondenti starší 80 let. Téměř polovina respondentů mladších 70 let je rozhodně spojena s nabídkou vzdělávání, ve věkové skupině 70–80 let již naprostá spokojenost panuje u třetiny respondentů, a v případě dotázaných starších 80 let je naprosto spokojena necelá čtvrtina respondentů. Posledně jmenovaná skupina respondentů je z více než 50 % spíše nespokojená.

Získané výsledky jsou uvedeny v následujícím grafu.

Graf 24: Dostatek nabízených možností ke vzdělávání

Zdroj¹²⁷

¹²⁶ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

¹²⁷ Autorka práce, 2019 (vlastní šetření).

4.7 Ověření výzkumných předpokladů

Výzkumný předpoklad č. 1: **Více než 50 % respondentů mladších 70 let má povědomí o Akademii třetího věku, přičemž mezi nimi převládají absolventi vysokých škol.**

Specifické povědomí o A3V mají dvě třetiny respondentů v této věkové skupině, což je více než 50 %. Největší počet však dosáhl pouze středoškolského vzdělání, nikoliv vysokoškolského. Tento **předpoklad byl potvrzen.**

Výzkumný předpoklad č. 2: **Nejsilnějším motivačním prvkem při volbě formy kurzu je pro respondenty všech věkových kategorií přítomnost známých osob.**

Možnost docházet na zvolený kurz s člověkem, který je dotyčnému známý, zvolilo nejvíce respondentů napříč všemi věkovými kategoriemi. Tento **předpoklad byl potvrzen.**

Výzkumný předpoklad č. 3: **Více než 50 % respondentů starších 80 let uvádí jako motivační prvek při volbě kurzu důvod vyjít do společnosti.**

Mít důvod vyjít do společnosti uvedlo v této věkové skupině jako motivační prvek tři čtvrtiny respondentů, což je více než 50 %. Tento **předpoklad byl tedy také potvrzen.**

Výzkumný předpoklad č. 4: **Čím staršího věku respondenti jsou, tím méně se cítí podporováni ve vzdělávání ze strany okolí.**

Analýzou výsledků výzkumného šetření bylo prokázáno, že zatímco více než polovina respondentů mladších 70 let se cítí podporována k dalšímu studiu, ve skupině respondentů starších 80 let naopak více než tři čtvrtiny respondentů cítí ke svému dalšímu vzdělávání malou či žádnou podporu. Tento výzkumný předpoklad **se tedy potvrdil.**

Výzkumný předpoklad č. 5: **Bez ohledu na dosažené vzdělání představuje největší překážku pro přihlášení se do zvoleného vzdělávacího kurzu nedostatek informací o začátku a průběhu výuky, zatímco pro pokračování v docházce do kurzu představují největší překážku zdravotní obtíže.**

Více než 50 % z celkového počtu respondentů sice zvolilo nedostatek informací jako překážku, avšak největší překážku znamená nedostatek informací pouze pro skupinu absolventů střední školy. Zdravotní potíže pak představovaly největší překážku v pokračování ve zvoleném kurzu pouze pro absolventy učilišť bez maturitního vysvědčení. Tento **předpoklad nebyl potvrzen.**

Výzkumný předpoklad č. 6: **Bez ohledu na dosažené vzdělání se respondenti nejčastěji zajímají o současné světové dění.**

V rámci analýzy odpovědí na otázku číslo deset je patrné, že v každé skupině respondentů se o současné světové dění zajímá nejvyšší počet respondentů. Tento **předpoklad se potvrdil.**

Výzkumný předpoklad č. 7: **Více než 50 % respondentů bydlících na vesnici by se cítilo více motivováno docházet do vzdělávacích kurzů, pokud by se zlepšila dopravní dostupnost.**

Pouze jedna třetina respondentů bydlících na vesnici by se cítila více motivována usnadněním dopravy. Tento **předpoklad se nepotvrdil.**

Výzkumný předpoklad č. 8: **Více než 50 % respondentů bydlících ve městě se domnívá, že jejich město dostatečně nepodporuje vzdělávání seniorů.**

Při analýze odpovědí bylo zjištěno, že negativní odpověď zvolilo pouze šest respondentů, což je méně než 50 % z celkového počtu dotázaných v této skupině. Tento **předpoklad se tedy nepotvrdil.**

Výzkumný předpoklad č. 9: **Více než 50 % seniorů ze všech věkových kategorií se domnívá, že přístup lektora jejich motivaci rozhodně podporuje.**

Při analýze odpovědí na otázku číslo devatenáct bylo prokázáno, že pouze ve věkové skupině do 70 let bylo získáno více než 50 %. Tento **předpoklad se nepotvrdil.**

Výzkumný předpoklad č. 10: **U více než 50 % respondentů s vysokoškolským vzděláním se přístup ke vzdělání po dosažení seniorského věku nezměnil.**

V rámci analýzy odpovědí na otázku číslo dvacet jedna bylo zjištěno, že tři čtvrtiny respondentů s vysokoškolským diplomem odpověděly, že jejich přístup ke vzdělání se po dosažení seniorského věku nezměnil. Tento **předpoklad se potvrdil.**

4.8 Interpretace výsledků

Uvedeného průzkumu se účastnilo více žen nežli mužů, a největší počet respondentů pochází z vesnice, kde bydlí v samostatném domku či bytě. Tyto skutečnosti mohou podloženy nejen větším zájmem žen o další vzdělávání, ale také většími časovými možnostmi. Pouze dva respondenti bydlí s příbuznými, což poukazuje na skutečnost, že o vzdělávání se zajímají spíše senioři bydlící samostatně. Více než polovina seniorů, kteří

se výzkumu účastnili, byla mladší 70 let, a více než třetina respondentů dosáhla nejvyššího vzdělání dokončením střední školy. Vzhledem k počtu let, které uplynuly od ukončení studia, a taktéž při zvážení obsahu studia je pravděpodobné, že nejvyšší dosažené studium nemělo větší vliv na vznik překážek v podobě nedostatku znalostí.

Z hlediska získávání informací současní senioři využívají nejen osvědčené způsoby, mezi něž patří doporučení přátel, ale taktéž novější média, zejména internet. Mladší senioři také vědí o možnosti studovat virtuální akademii pro seniory, avšak většina se jich zajímá spíše o kurzy, které mohou navštívit osobně, a to zejména na univerzitě či v knihovnách. Vzhledem k mnoha možnostem uplatnění cizího jazyka byl očekáván velký zájem o studium cizích jazyků, v rámci výzkumu však o této možnosti věděla méně než pětina dotázaných. Při zkoumání vztahu mezi dokončeným vzděláním a informovaností bylo prokázáno, že absolventi SOU se zajímají více o studium jazyků nežli absolventi VŠ.

Napříč všemi věkovými skupinami se jako nejsilnější motivační faktor při výběru formy vzdělávací aktivity ukázala přítomnost známého člověka a snadná dostupnost vybraného kurzu. Senioři nad 80 let zvažují také délku jedné vzdělávací lekce, neboť jejich zdravotní či psychické dispozice již mohou být omezeny. Polovina respondentů také přiznala, že při výběru lekce zvažují dostupnost, přičemž snadnější dostupnost znamená silnější motivaci. Naopak získání prostoru pro vlastní prezentaci během vzdělávacích aktivit nepředstavuje silný motivační prvek, senioři spíše kladou důraz na pasivní přijímání informací. Při zvažování obsahu vzdělávací aktivity se nejvíce respondentů cítí motivováno potřebou rozšířit si povědomí o zvoleném tématu. Mladší senioři si také přejí splnit se své předsevzetí, naplní si tím tedy potřebu dosáhnout takového vzdělání, které jim bylo dříve odepřeno. Respondenti starší 80 let naopak cítí motivaci v samotném důvodu přijít do společnosti, avšak nejsou motivováni trávit čas se svými přáteli v rámci vzdělávací aktivity. Tento výsledek odráží skutečnost určité samoty, kterou starší senioři mohou zakoušet, proto pro ně představuje větší důležitost záminka setkat se s druhými lidmi, s nimiž mohou sdílet určité téma nežli vybírat si vzdělávací aktivitu dle svých přátel. V mnoha případech již také žádné přátele mít nemusí.

Při analýze druhu vzdělávací aktivity bylo patrné, že respondenti starší 70 let preferují aktivizačně – vzdělávací činnosti v DpS, zatímco respondenti mladší 70 let

preferovali delší typy vzdělávání, zejména A3V. Starší respondenti zde projevují potřebu zaměřit se na aktivizaci svých duševních schopností, které se neoptimálněji procvičují spíše v kratších lekcích. Při zkoumání vztahu zajímavých témat ke studiu a nejvyššího dosaženého vzdělání bylo prokázáno, že nejvíce se respondenti zajímají současné světové dění. Poměrně vysoký počet respondentů se však zajímá také o studium jazyků, což nekoreluje s povědomím respondentů o nabízených aktivitách. Protože je však nejsilnějším očekáváním možnost těšit se na něco nového, je pravděpodobné, že pokud by respondenti věděli o kurzech anglického jazyka pro seniory, možnost naučit se nový jazyk by představovala silný motivační prvek ke vzdělávání. Očekávání, že se respondenti domluví anglicky, však zvolila pouze menšina respondentů, je tedy pravděpodobné, že hodiny anglického jazyka by byly navštěvovány za jiným účelem.

Pro jedince žijící na vesnici by snadnější dostupnost ke vzdělávacím kurzům znamenala zvýšení motivace, zatímco pro seniory v městském bydlišti by ke zvýšení motivace přispěla spíše zajímavá lokalita, v níž se bude vzdělávání odehrávat. Zvýšení osobní motivace je důležité zejména pro osoby starší 80 let, kteří se necítí být ke vzdělání motivováni osobami ve svém okolí. Starší senioři taktéž nemají tolik možností vzdělávat se formou mezigeneračního dialogu, což může dále prohloubit neochotu pokračovat ve vzdělávání. Za překážky bránící v zahájení studia mohou být pro absolventy SŠ zdravotní obtíže, zatímco pro studenty VŠ nemožnost dostavit se fyzicky k zápisu. Mezi všemi respondenty pak závažný problém znamenal nedostatek informací o podmínkách a začátku kurzu, což však může být ovlivněno také nedostatečnou paměťovou kapacitou respondentů. Pokud musí respondenti přerušit docházku do vybraného kurzu, nejčastěji tak činí z důvodu zdravotních obtíží. Tento aspekt může souviset také s nedostatkem možností, jak se v případě obtíží dopravit na místo konání kurzů, což potvrzuje i názor respondentů o podpoře vzdělávání obcemi či městem. Ve městě je obecně podpora vzdělávání větší nežli na venkově. Také domov pro seniory podporuje vzdělávání nejen svých klientů, ale také širší veřejnosti.

ZÁVĚR

Motivace seniorů ke vzdělání představuje důležitý aspekt současné i budoucí společnosti. Vzhledem k proměnam věkového složení je zřejmé, že rozvoj kognitivních schopností bude představovat důležitý aspekt také pro jedince v postproduktivním věku. Z výzkumu provedeného v této práci vyplývá, že informovanost respondentů o nabízených formách vzdělání není dostačující, neboť například zájem o studium anglického jazyka je výrazně vyšší nežli povědomí o možnostech studia v jazykových školách. Senioři projevují zájem o pochopení současného dění, avšak zájem o technické obory je velmi malý. Naopak touha dozvědět se více o vlastní osobnosti a o vzájemných souvislostech vztahů ve společnosti se zvyšuje.

Vzhledem k motivačním faktorům je důležité zmínit, že zejména očekávání mladších seniorů je naplněno, avšak starší senioři mají od vzdělání trochu odlišná očekávání, která naplněna spíše nejsou. Starší senioři se také méně cítí podporováni od okolí, které mezi jejich zájem a docházku do vybraných vzdělávacích aktivit staví bariéry. Jednou z těchto bariér je kromě nedostatečné podpory také nedostateční možnost dopravy, což trápí zejména respondenty žijící na venkově. Naopak respondenti žijící ve městě jsou s podporou vzdělávacích aktivit spokojeni, což platí také o jedincích žijících v domovech pro seniory.

Navzdory mnoha předsudků nepatří bariéry ve vzdělávání spočívající v nedostatku financí či ve zdravotních obtížích mezi nejčastěji zmiňované. Naopak, mezi překážky respondenti řadili spíše neschopnost dozvědět se všechny podstatné informace včas a fyzickou neschopnost dostavit se na zápis. Odstranění těchto překážek tedy spočívá v lepší časové organizovanosti, což by se v budoucnu mohlo stát součástí vzdělávacích aktivit.

Je pravděpodobné, že senioři zůstanou čím dál častěji aktivní i po odchodu z hlavního pracovního procesu, a zaměstnavatelé proto budou mít zájem na jejich dalším vzdělávání. Budoucí generace seniorů bude také náročnější při výběru vzdělávacích aktivit, neboť mnoho z nich již bude disponovat vysokoškolským diplomem. Výsledky provedeného výzkumu proto mohou napomoci analyzovat potřeby seniorů v oblasti vzdělávání, jejich současné zájmy a motivace, na jejichž základě mohou organizace postavit nabídku budoucích vzdělávacích kurzů. Špatná dostupnost bude odstraněna širší

nabídkou online vzdělávacích aktivit, které však nebudou postrádat lidský prvek. Možnost vzdělání tak zůstane atraktivní i pro budoucí generaci seniorů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007. ISBN 978-80-2479-882-0.
- BEDNAŘÍKOVÁ, I. *Metodika vzdělávání dospělých*. Olomouc: VŠPJ-ICV UPOL, 2016.
- BENEŠ, M. *Andragogika* 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 978-80-8643-203-8.
- BENEŠOVÁ, D. *Gerontagogika*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6.
- HARTL, P. *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 978-80-7184-841-7.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha: HBT, 2010. ISBN 978-80-8710-919-9.
- HEGYI, L. *Geriatrics*. Praha: Herba, 2010. ISBN 978-80-8917-173-6.
- KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, s. 11. ISBN 978-80-2472-169-9.
- KOMENSKÝ, J. A. *Vševýchova (Pampedia)*. Přeložil Josef HENDRICH. V Praze: Státní nakladatelství, 1948.
- KOZÁKOVÁ, Z. a O. MÜLLER. *Aktivizační přístupy k osobám seniorského věku*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1552-6.
- MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-2105-029-7.
- MÜHLPACHR, P., *Kvalita života seniorů*. Praha: MSD, 2017. ISBN 978-80-7392-260-3.

- NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-2000-592-2.
- ONDRÁKOVÁ, J. a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Praha: Nakl. Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3.
- ORT, J. *Kapitoly ze sociologie stáří: společenské a sociální aspekty stárnutí*. Ústí nad Labem: UJEP, 2004. ISBN 978-80-7044-636-2.
- PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*, Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. ISBN 978-80-8672-358-7.
- PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, 1997. ISBN 978-80-9022-321-9.
- PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika : úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 978-80-2440-879-8.
- PLAMÍNEK, J. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3235-0.
- PROVAZNÍK, L. a N. KOMÁRKOVÁ. *Motivace pracovního chování*. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-7079-283-3.
- PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.
- RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-2104-779-2.
- ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-2475-446-8.
- ŠVEC, Š. *Metodologie o výchově: kvantitativně-scientické a kvalitativně-humanitní přístupy v edukačním výzkumu*. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-192-8.
- VYHNÁNKOVÁ, K. *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2007. ISBN 978-80-8672-346-4.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

GRAHAM, S., LEPPER, M. R., HENDERLONG, J., PINTRICH, P. R. Motivation. In GUTHRIE, J. W. *Encyclopedia of Terminology for Educational Communications and Technology*. Vol. 5., 2013 New York: Springer Science & Business Media. ISBN 978-14-6146-573-7.

JARVIS, P. *The Routledge international handbook of lifelong learning*. London: Routledge, 2009. ISBN 978-11-3520-252-1

Seznam použitých internetových zdrojů

Akademie 3. věku. (online) Webové stránky Klub Aktiv, 2018. [cit. 3. 5. 2019]

Dostupné z: <http://www.klubaktiv.cz/studium>

Jihočeské centrum seniorů. (online) Webové stránky JZCPS, 2019. [cit. 3. 5. 2019]

Dostupné z: <https://jczps.webnode.cz/kontakt/pracoviste-ceske-budejovice/projekty/>

Knihovna města České Budějovice. (online) Webové stránky knihovny, 2019.

[cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <https://www.cbvk.cz/>

Rozvoj škol jako center celoživotního učení (online) Projekt P-KAP Evropské unie, Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_pojeti_Skoly_centra_CZ_U.pdf

Seniori v ČR v Českých Budějovicích. (online) Webové stránky SDCB, 2019.

[cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <https://sdcb.webnode.cz/o-nas/>

Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020. (online) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Praha 2015. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z:

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie-2020_web.pdf

Univerzita 3. věku při JČU v Českých Budějovicích. (online) Webové stránky JČU,

2019. [cit. 3. 5. 2019] Dostupné z: <https://czv.jcu.cz/cs/univerzita-tretiho-veku>

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1: Pyramida učení.....	33
--------------------------------	----

Seznam grafů

Graf 1: Počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích.....	46
Graf 2: Místo bydliště.....	47
Graf 3: Pohlaví respondentů.....	48
Graf 4: Dosažené vzdělání respondentů.....	49
Graf 5: Zjišťování informací o nabízených kurzech.....	50
Graf 6: Povědomí o nabízených vzdělávacích kurzech.....	52
Graf 7: Povědomí o nabízených vzdělávacích kurzech.....	53
Graf 8: Motivace k volbě specifické formy vzdělání.....	54
Graf 9: Motivace při volbě obsahu vzdělávání.....	56
Graf 10: Nejoblíbenější forma vzdělávání.....	57
Graf 11: Nejčastější zajímavé obory vzdělávání.....	59
Graf 12: Očekávání kladená na vzdělávací proces.....	61
Graf 13: Míra naplnění vymezených očekávání.....	62
Graf 14: Prvky zvyšující motivaci ke vzdělání.....	64
Graf 15: Tabulka 16: Motivace ke vzdělání blízkými osobami.....	65
Graf 16: Možnost vzdělávání formou mezigeneračního dialogu.....	66
Graf 17: Vnímané překážky pro přihlášení se do kurzu.....	67
Graf 18: Překážky v docházce do zvoleného vzdělávacího kurzu.....	69
Graf 19: Postoj k podpoře vzdělávání v místě bydliště.....	70
Graf 20: Podporující přístup pedagoga.....	71
Graf 21: Podpora a motivace ze strany nejbližších.....	72
Graf 22: Změna přístupu ke vzdělání z hlediska věku.....	73
Graf 23: Změna přístupu ke vzdělání z hlediska dosaženého vzdělání.....	74
Graf 24: Dostatek nabízených možností ke vzdělávání.....	75

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích	46
Tabulka 2: Místo bydliště	47
Tabulka 3: Pohlaví respondentů	48
Tabulka 4: Dosažené vzdělání respondentů.....	49
Tabulka 5: Zjišťování informací o nabízených kurzech.....	50
Tabulka 6: Povědomí o nabízených vzdělávacích kurzech	51
Tabulka 7: Povědomí o nabízených vzdělávacích kurzech	52
Tabulka 8: Motivace k volbě specifické formy vzdělání.....	54
Tabulka 9: Motivace při volbě obsahu vzdělávání	55
Tabulka 10: Nejoblíbenější forma vzdělávání	56
Tabulka 11: Nejčastější zajímavé obory vzdělávání.....	58
Tabulka 12: Očekávání kladená na vzdělávací proces	60
Tabulka 13: Míra naplnění vymezených očekávání	62
Tabulka 14: Prvky zvyšující motivaci ke vzdělání.....	63
Tabulka 15: Motivace ke vzdělání blízkými osobami	65
Graf 15: Tabulka 16: Motivace ke vzdělání blízkými osobami.....	65
Tabulka 17: Možnost vzdělávání formou mezigeneračního dialogu.....	66
Tabulka 18: Vnímané překážky pro přihlášení se do kurzu	67
Tabulka 19: Překážky v docházce do zvoleného vzdělávacího kurzu.....	68
Tabulka 20: Postoj k podpoře vzdělávání v místě bydliště	70
Tabulka 21: Podporující přístup pedagoga	71
Tabulka 22: Podpora a motivace ze strany nejbližších.....	72
Tabulka 23: Změna přístupu ke vzdělání z hlediska věku.....	73
Tabulka 24: Změna přístupu ke vzdělání z hlediska dosaženého vzdělání	74
Tabulka 25: Dostatek nabízených možností ke vzdělávání	75

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A– Dotazník	I
---------------------------	---

PŘÍLOHY

Příloha A– Dotazník

- 1) *Věk seniora*
- 2) *Bydliště seniora*
- 3) *Pohlaví*
- 4) *Dosažené vzdělání*
- 5) *Jakým způsobem se dozvídáte o možnostech vzdělávání pro seniory?*
- 6) *O jakých možnostech vzdělávání v současné době máte povědomí?*
- 7) *Jaké motivační prvky ovlivnily Vaši volbu formy vzdělávání?*
- 8) *Jaká byla vaše motivace při volbě obsahu vzdělávání?*
- 9) *Jaká forma vzdělávání Vám nejvíce vyhovuje?*
- 10) *Jaké obory vzdělávání Vás zajímají?*
- 11) *Jak byste popsal/a svá očekávání vůči zvolenému vzdělávání?*
- 12) *Naplňuje Vámi navštěvovaný vzdělávací program tato očekávání?*
- 13) *Jaké z následujících prvků zvýší Vaši motivaci vstoupit do vzdělávacího procesu?*
- 14) *Cítíte se motivováni ke vzdělávání osobami ve vašem okolí?*
- 15) *Máte možnost vzdělávat se formou mezigeneračního dialogu?*
- 16) *Jaké vnímáte překážky pro přihlášení se do zvoleného vzdělávacího kurzu?*
- 17) *Jaké vnímáte překážky v rámci docházení do zvoleného vzdělávacího kurzu?*
- 18) *Domníváte se, že město či obec, ve které žijete, dostatečně podporuje vzdělávání seniorů?*
- 19) *Domníváte se, že pozitivní přístup pedagoga podporuje Vaši motivaci?*
- 20) *Pomáhají Vám při poklesu motivace Vaši nejbližší?*
- 21) *Změnil se Váš přístup ke vzdělávání po dosažení seniorského věku?*
- 22) *Považujete nabízené možnosti vzdělávání za dostatečné?*

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lenka Kovářová

Obor: Andragogika

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Motivace a bariéry ve vzdělávání seniorů

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh: 73

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 25

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc.